

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra výtvarné výchovy

Bakalářská práce

Po stopách minulosti - Kastellologie

On the Steps of history - Casteology

Vedoucí práce: doc. Ludvík Vacek, ak.. mal.

Autor práce: Marie Sedláková

Studijní obor: ZUS - VV

Ročník: 3.

2013

Prohlášení:

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. V platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě – v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných pedagogickou fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce.

Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. Zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

Děkuji vedoucímu bakalářské práce doc. Ludvíku Vackovi, ak. mal. za vedení při práci.
PhDr. Alešovi Pospíšilovi, Ph.D. za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.
A doc. Lence Vilhelmové, ak. mal. za velmi přínosné rady ohledně praktické práce.

ABSTRAKT

SEDLÁKOVÁ, M. *Po stopách minulosti - Kastellologie*. České Budějovice 2012. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Pedagogická fakulta. Katedra výtvarné výchovy. Vedoucí práce doc. Ludvík Vacek, ak.. mal.

KLÍČOVÁ SLOVA: romantismus, hrady, August Sedláček, kastellologie, grafika, linoryt, Rabí, Kašperk, Velhartice, Švihov, Rožmberk, Choustník, Pernštejn, Dívčí kámen, Antonín Mánes, Karel Liebscher, Hugo Ullik, Tomáš Durdík, Dobroslava Menclová.

Bakalářská práce si klade za cíl představit feudální sídla středověku ve výtvarném projevu romantismu.

Teoretická část je především zaměřena na feudální sídlo středověku. V první třetině se zabývá představením objektu hradu a v druhé třetině výtvarným zpracováním tématu hradu v období romantismu. V poslední části pojednává o historii těch objektů, které byly v praktické části zobrazeny.

Její praktická část je tvořena souborem devíti grafických listů formátu A3 a A4, které jsou zpracovány technikou hlubotisku, přesněji technikou linorytu. Praktická část také obsahuje pojednání o daném tématu v pedagogické praxi. Závěr bakalářské práce tvoří přílohy praktické části, ukázky předloh i výsledných prací.

ABSTRAKT

SEDLÁKOVÁ, M. On the Steps of history - Casteology. České Budějovice 2012. Bachelor Thesis. University of South Bohemia. Faculty of pedagogy. Department of arts. Supervisor of the thesis doc. Ludvík Vacek, ak.mal.

KEY WORDS: romanticism, castles, August Sedláček, casteology, graphics, linocut, Rabí, Kašperk, Velhartice, Švihov, Rožmberk, Choustník, Pernštejn, Dívčí kámen, Antonín Mánes, Karel Liebscher, Hugo Ullik, Tomáš Durdík, Dobroslava Menclová

The bachelor thesis takes for the aim to present feudal residences of the Middle Age in artistic expression of the romanticism. In the first part deals with presenting object of castles and in the second part is occupied by artistic elaboration of the subject of castle in the period of Romanticism. In the last part deals with history of those objects which were illustrated in the practical part of thesis.

The practical part of the bachelor thesis is created by file of nine graphic lists size A3 and A4, which are created by technology of gravure, exactly by the technology of linocut.

The practical part also contains tract about the given theme in pedagogical practise. The end of the bachelor thesis creates annexes of the practical part, illustration of patterns and the created linocuts.

ÚVOD	7
I. TEORETICKÁ ČÁST	9
1 FEUDÁLNÍ SÍDLA STŘEDOVĚKU	10
1.1 Od hradiště k hradu	10
1.2 Nejstarší kamenné hrady u nás	11
1.3 Typologie středověkých feudálních sídel a jejich výtvarné rozdělení.....	12
1.4 Zánik středověkých feudálních sídel	16
2 HRAD V OBDOBÍ ROMANTISMU	17
2.1 Myšlenky romantismu	17
2.2 Romantismus hradů v Čechách.....	19
2.3 Český hrad v tvorbě českých malířů	20
2.4 Nástin významu mezní disciplíny kastellologie	22
3 OBJEKTY HRADŮ ZOBRAZENÝCH V PAKTICKÉ ČÁSTI	27
3.1 Velhartice	27
3.2 Kašperk	29
3.3 Švihov	30
3.4 Rabí	33
3.5 Choustník	36
3.6 Pernštejn.....	38
3.7 Rožmberk.....	40
3.8 Dívčí kámen	42
II. PRAKTICKÁ ČÁST	45
4 ŘEŠENÍ OSOBNÍHO TVŮRČÍHO ZÁMĚRU	46
5 POUŽITÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE VE VÝTVARNĚ PEDAGOGICKÉ PRAXI	48
ZÁVĚR	50
SEZNAM LITERATURY A POUŽITÝCH ZDROJŮ	51
OBRAZOVÁ PŘÍLOHA	53
SEZNAM OBRAZOVÝCH PŘÍLOH	66

ÚVOD

„Zpustlé staré hrady, tito svědkové dávnověku a všeničících změn, jimiž nejen německá říše, ale i naše milovaná otčina byla poseta, mizí stále více před našima očima – tyto nejkrásnější z mocných památníků českého rytířství a gotického vkusu leží pohřbeny v sutinách. Není žádné jejich vyobrazení a nemůžeme si o mnohých učinit představu. Všepožírající zub času zničil poslední stopy jejich existence a noví badatelé nebudou moci najít ani stopu po jejich bytí. .“¹

František Alexandr Hebera

Tématem této bakalářské práce je výtvarně vystihnout středověké feudální sídlo v období romantismu, neboť v tomto období byly hrady umístěné v přírodě ikonou. Ve srovnání s dnešní moderní dobou tato dramaturgická tendence romantismu téměř zanikla. Inspiračním zdrojem byly ilustrace z knih od Augusta Sedláčka, kde dobové romantické grafiky ilustrují stav a vzhled historických objektů. Ukazují rozvaliny porostlé bujnou vegetací v různých denních dobách, kde je oproti velikosti objektu ukázána maličkost člověka umístěného v popředí jako stafáž. V dnešní době jsou středověká feudální sídla spíše než výtvarná centra chápána jako turistická místa. Tím tato místa ztrácí i svou uměleckou hodnotu, neboť lidé v nich vidí jen turistické atrakce. Domníváme se tedy, že tento problém by měl být řešen již na základní škole, a to důkladnější výchovou ať už ve výtvarné nebo občanské výchově. Tato bakalářská práce by měla být náhledem do této problematiky. V teoretické části nejprve představuje vznik středověkého feudálního sídla a jeho dobový vývoj, další kapitola je pak věnována době romantismu. Zde byla jako hlavní zdroj použita kniha Umberta Eca - *Dějiny krásy*, kde nalezneme myšlenkové definice té doby v porovnání různých autorů. Kapitola Český hrad v tvorbě českých malířů má za úkol přestavit zajímavé osobnosti z dějin malířství a přiblížit jejich výtvarnou tvorbu spojenou se středověkými feudálními sídly, zde bylo čerpáno hlavně z knihy od Jana Květa – *Má vlast - česká krajina v díle našich malířů*. Kniha byla napsána v roce 1941 a

1 Alexandr Hebera [online], poslední aktualizace 9. března 2013 08:23, Wikipedie. Dostupné z WWW: >http://cs.wikipedia.org/wiki/Franti%C5%A1ek_Alexandr_Heber

autor v ní poeticky popisuje výtvarné cítění malířů k české krajině, které dominuje nejen hrad. Teoretickou část zakončuje kapitola – Objekty hradů zobrazených, zde jsou představeny hrady mnou vybrané a použité jako modely pro grafické tisky. Představí se zde Velhartice, Kašperk, Rabí, Švihov, Choustník, Pernštejn, Rožmberk a Maindštej. Je mám známo, že publikací, zabývajících se popisem těchto hradů, najdeme nespočet, proto je zde kombinována literatura starší a nová. Poetický popis romantismu zde zastupuje August Sedláček a novodobý stav i přístup zde zastupuje Tomáš Durdík a Dobroslava Menclová.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 FEUDÁLNÍ SÍDLA STŘEDOVĚKU

„Hrad, středověké opevněné panské sídlo s funkcí ochranou i správní, umístován na skalním ostrohu nebo v nížině, v částečném obklopení vodou, případně na jiném těžko dobytelném a snadno bránitelném místě.“²

Vývoj hradů lze odvodit ze změn společensko – ekonomických, vojenských, ale i ze změn duchovní sféry. Vývoj probíhal dvěma způsoby, a to importem předloh z ciziny, nebo tvorbou nových řešení z domácích zdrojů. *„Každá vývojová etapa je charakterizována více paralelně běžícími hlavními tendencemi, doznívajícími prvky etapy předešlé a nastupujícími prvky etapy následující. Součástí vývoje mohou být i poměrně značně dramatické zvraty vyvolané změnou podmínek, v niž vývoj hradů probíhal.“³*

1.1 Od hradiště k hradu

Jako předchůdce vrcholně středověkého hradu můžeme považovat ranně středověké hradiště. Název hradiště však není přesný. Výraz hradiště označoval místo na němž stojí hrad, tvrz či město. *„Hradiště, pravěké a raně historické opevněné sídliště, které dalo název celému období, příznačné pro slovanské opevnění. V době míru bylo hradiště středem výroby, obchodu a kmenové správy, ve válečné době poskytovalo útočiště. Hradiště byla budována často ve velké rozloze na výšinách, na ostrozích nebo v nížině, v bažinách nebo při soutoku řek, byla opeňována příkopy, valy, palisádami i kamennými zdmi do kruhu, oválu, obdélníku nebo nepravidelně.“⁴*

Nejstarší známá hradiště se zde objevují již od 8. stol. Velikost hradišť se spolu s přibývajícím časem zmenšovala a od 10. stol. oddělujeme samostatnou část zvanou akropole. *„Akropole se stává rezidencí knížete nebo později jeho správců – kastelánů, kteří spravovali nejen vlastní hradiště, ale i přilehlou provincii.“⁵* Na akropoli stál kamenný kostel a knížecí palác, jak můžeme znát ze 10. stol. v Libici nad Cidlinou, která patřila rodu Slavníkovců.

2 BLAŽÍČEK, O. J.; KROPÁČEK, J.; *Slovník pojmů z dějin umění*. Praha: Odeon, 1991. s. 80.

3 DURDÍK, T. *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*.. Praha: Libri ,2000. s. 614.

4 Tamtéž. s. 80.

5 Tamtéž. s. 14.

„Kromě ochrany svých stálých obyvatel poskytovala v případě potřeby i útočiště zemědělskému obyvatelstvu z širého okolí. Tato útočištná funkce hradištím zůstala až do počátku 13. století.“⁶ Proto bylo důležité, aby hradiště byla dobře chráněna před obléháním. Hradby musely být po celém obvodu. „Opevnění hradišť zpočátku tvořila většinou palisáda doplněná popř. i šikmo zaraženými kůly. Záhy se však začaly budovat mnohem mohutnější hradby s dřevohlinitou konstrukcí. Tu nejčastěji tvořily dřevěné rošty z mohutných kulatin, mohlo však jít i o roubené komory. Čelní stranu zpevňovala a před ohněm chránila zeď vyskládaná z kamene spojeného jílem, tvořící svislé čelo hradby.“⁷ Hradby musely být pravidelně rekonstruovány a udržovány, nebo došlo k sesutí do podoby valu, které známe dnes. Hlavním bodem každého opevnění, nejzranitelnější místo a cíl nejčastějšího útoku, je brána. Nejprve se setkáváme s pouhými průchody, nad nimiž stála strážná věž. Postupem času se však rozvíjela a zdokonalovala. „Na Libušině např. stávala uprostřed brány v ohybu hradeb jakási kamenná bašta, na níž se napojovala dřevěná stěna dělící vlastní průjezd. Nejdokonalejší dvoudílné brány byly zkoumány v Levém Hradci, jednom z nejdůležitějších přemyslovských hradišť, a na staré Kouřimi, ústředním hradišti zlickém. Zde oba šikmo vedené vjezdy odděloval mohutný blok valu, jehož stěny směrem do průjezdu zajišťovala pouze lehká košatinová stěna. Ta se v případě nebezpečí dala lehce odstranit a střední blok se poté rozvalil a neprodyšně uzavřel oba vstupy.“⁸ Jako poslední útočiště také sloužili zděné kostely na akropoli.

Stejně jako hradby se postupem času zdokonalovala celá hradiště, a tak se společenským postupem ve 12. století jejich počet zmenšoval. Před hradbami se rozvíjelo hospodářství, a tak hradiště zůstávalo jako jejich centrum, z něhož se rodily první hrady.

1.2 Nejstarší kamenné hrady u nás

Nejstarším středověkým kamenným hradem u nás je Přimda, kterou před rokem 1121 nechali vystavět páni z Vohburgu - Děpold II. Hrad se nachází v plzeňském kraji v okrese Tachov. Stojí na zalesněném vrcholu kopce Přimda, z kterého je strategicky výhodný pohled na všechny strany. Hradu dominuje věž o délce 16 metrů, která měla

6 DURDÍK, T. *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*.. Praha: Libri, 2000. s. 14.

7 Tamtéž. s. 14.

8 Tamtéž. s. 15.

původně tři patra. Zdi věže jsou v základě široké 4 metry.⁹ „Podle starých popisů hradu z 16. stol. bylo k západní stěně hřebene přistavěno dřevěné schodiště, jenž se vstoupilo na pavlač, která ústila do 1. patra západního přístavku, odkud teprve vedl půlkruhem překlenutý a dosud dobře zachovalý portál do obytné komnaty v 1. patře.“¹⁰ Dnešní vstup v jižní zdi byl vylámán později, až v 16. stol. Přízemí sloužilo jako vězení a bylo zpřístupněno jen z prvního patra.¹¹ „Hlavní obytná místnost, rovněž plochostropá, byla teprve v 1. patře, jak dosud naznačují zbytky velkého krbu v severovýchodním nároží. V západní straně byly dvojce dveře, jedny do přístavku, druhé na opačném konci západní stěny, které patrně vedly přímo ven.“¹² „Druhé patro věže, v němž byla rovněž jen jediná veliká místnost, bylo původně přístupné z prvního patra schodištěm v tloušťce zdi, z ostění portálů, vedoucího do přístavku. Při přestavbě hradu byl vchod do schodiště v síle zdi zazděn. Jak se pak chodilo do 2. patra, se už nedozvíme, protože obvodní zdivo je tu ze tří čtvrtin pobořeno.“¹³

Jako další pro rozvoj hradů v roce 1135 byla významná románská přestavba Pražského hradu. „Dala tomuto centrálnímu sídlu velkolepou, zcela výjimečnou podobu se zděným opevněním zpevněným věžicemi a monumentálním knížecím palácem. Typologicky však Pražský hrad zůstal i nadále hradištěm.“¹⁴ Podobných úprav se dočkaly i Mělník a Vyšehrad. Přestavba Pražského hradu také inspirovala pražského biskupa, který dal postavit hrad v Roudnici nad Labem. Ale i nadále zůstává vůdčím typem hradiště.

„K zásadnímu zlomu dochází na počátku třicátých let 13. století, kdy definitivně dosloužila stará hradská soustava a kdy je proto položen základ nové sítě základních královských mocenských opor – vrcholně středověkých hradů. Zde je již možno hovořit o typech.“¹⁵

1.3 Typologie středověkých feudálních sídel a jejich výtvarné rozdělení

„Základní popisná jednotka ke klasifikaci a třídění hradů, tvořená na základě různých kritérií. Tzv. čistý typ hradu představuje abstrakci z většího počtu konkrétních

9 Srov. DURDÍK, T. *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*. Praha: Libri, 2000. s. 16.

10 MENCLOVÁ, D. *České hrady díl první*. Praha: Odeon, 1972. s. 104.

11 Srov. Tamtéž. s. 104.

12 Tamtéž. s. 104.

13 Tamtéž. s. 105.

14 DURDÍK, T. *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*. Praha: Libri, 2000. s. 16.

15 Tamtéž. s. 16.

navzájem podobných případů. Hrady řazené do určitého typu tedy vykazují zákonitě určitou variační šíři pohybující se okolo čistého, ideálního typu hradu.¹⁶ V průběhu času se používalo různé třídění, například podle geomorfologické situace (hrady vodní, nížinné, výšinné apod.), z osoby stavebníka (hrady královské, biskupské, šlechtické apod.), dále byly geografické, stavební manýry, celkový obrys apod. „Všechny tyto typologie nesplňují (s výjimkou geomorfologického třídění stále užívaného jako pomocné deskripční) obecné podmínky vyplývající ze zákonitostí vývoje typu a nejsou již pro svůj zavádějící charakter užívány.“¹⁷ Dnešní hradní typologie používá typ dispoziční – základní prvky prostorového uspořádání.

„Základy typologické studie evropských hradů položil na počátku 30. let německý archeolog Carl Schuchhardt.“¹⁸ Za nejstarší hradní typologii u nás můžeme považovat typologii Augusta Sedláčka. Sedláček rozděluje zříceniny, hrady a zámky podle místa výskytu. Za další autorku hradní typologie můžeme považovat Dobroslavu Menclovou, jež svojí typologii založila na základě osoby stavebníka či výtvarného zařazení. K tuto typologii ještě zmíním podrobněji. Nejnovější typologii vytvořil Tomáš Durdík. Jeho typologie je založena na společných architektonických prvcích, jako jsou například věže, paláce, dispozice, atd. Durdík se zaměřuje na hrady 13. a 14. století, neboť v této době vzniká nejvíce nových staveb. Pro starší období máme u nás málo zachovaných staveb, a tudíž nemáme možnost je porovnávat. Pro období 15. a 16. století se prováděly především přestavby starších hradů. Typologie Tomáše Durdíka se mi zdá jako nejlepší, neboť mnohdy na první pohled můžeme hrad zařadit, aniž bychom znali stavitele, místo či čas. Tuto typologii si přiblížíme blíže.

Jedná se o **hrady přechodového typu** (viz. obr. 1, s. 54), které vznikají již ve 13. století. „Hrady přechodového typu stojí mezi plně středověkým hradem a starším hradištěm, od něhož přejímají především valové opevnění, do kterého jsou zde však na rozdíl od hradišť vkládány obytné stavby, jejichž jedna strana tvoří součást opevnění.“¹⁹ Tento typ hradů byl zjištěn teprve nedávno a jsou objeveny jen 4 ukázky, a to hrad Hlavačov u Rakovníka, který v polovině století v důsledku požáru zanikl, Tachov, Angerbach u Kožlan a Týnec nad Sázavou.

V pořadí další je **hrad s obvodovou zástavbou** (viz. obr. 2, s. 54). Je to základní typ královského hradu, neboť takto nákladný hrad si mohl dovolit jen král. Byl

16 DURDÍK, T. *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*.. Praha: Libri, 2000. s. 568.

17 Tamtéž. s. 68.

18 Tamtéž. s. 568.

19 Tamtéž. s. 17.

rozměrný a vyvinul se z hradištní tradice. Byl postaven na hůře dostupných místech. Obvodové opevnění tvoří strany hospodářských, ale i užitkových budov. Od poloviny 13. století se jejich součástí stávají čtverhranné donjony. Mezi tento typ hradu řadíme Jindřichův Hradec, Jivno, Křivoklát.

Hrad typu francouzského kastelu (viz. obr. 3, s. 54) vznikl ve Francii za vlády krále Filipa Augusta a obsahuje tak prvky francouzských hradů. Hrad se skládá z horní a dolní části, které tvoří organický prvek. Jeden z poznávacích prvků tohoto typu je frankovací věž. „*Zásad kastellového francouzského schématu bylo využito při výstavbě hradu Džbánů, který je zároveň možno chápat i jako první případ typového smíšení. Jeho čelo se třemi okrouhlými věžemi souvisí s francouzským kastelem, zbytek odpovídá hradu s obvodovou zástavbou.*“²⁰ Další hrady tohoto typu jsou Týřov, a Konopiště.

Hrad typu bergfritového (viz. obr. 4, s. 54) je základní typ šlechtických hradů 2. poloviny 13. století. Je kombinací třech hradních prvků, a to bergfritové věže, hradeb a paláce. „*Tyto stavby byly velmi jednoduché, v čele stála okrouhlá věž, která mohla v případě potřeby sloužit jako poslední útočiště obránců hradu. Proto byla přístupná pouze po lehce odstranitelném můstku či žebříku, většinou v úrovni druhého patra. Palác stál na nejchráněnějším místě a s věží ho spojovaly hradby, v nichž byla v blízkosti bergfritu prolomena brána.*“²¹ V dobách míru nebyla věž obývána a tak temné přízemí věže bylo využíváno jako vězení nebo skladovací prostora. Tento typ většinou stavěla šlechta. Zástupci tohoto typu hradu jsou Krakov, Český Štemberk a Zbiroh.

Hrady typu střeoevropského kastelu (viz. obr. 5, s. 54) jsou hrady, které vznikaly ve městech spojené se zakladatelským dílem Přemysla Otakara II. „*Plocha města byla rozdělena na víceméně pravoúhlý systém parcel, kterému se hrad s obvodovou zástavbou musel přizpůsobit, takže získal čtverhrannou podobu. Ta ale nebyla příliš výhodná z hlediska obrany. Proto byla obzvláště citlivá místa zpevněna věžemi bez možnosti flankování. Vznikla tak dispozice, kterou označujeme jako střeoevropský kastel.*“²² Nejznámější ukázky tohoto typu jsou Písek a Kadaň.

Hrad s plášťovou zdí je hrad, který nemá žádnou hlavní věž nebo je zcela bezvěžový. Základní obranu hradu tak tvoří mohutná obranná hradba neboli plášťová zeď. Hradby mají ochozy, které umožňují plynulý pohyb po celém jejich obvodu. Mají

20 DURDÍK, T. *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*. Praha: Libri, 2000. s. 17.

21 Tamtéž. s. 17.

22 Tamtéž. s. 17.

okrouhlý nebo polygonální obrys. Zástupci jsou Lanšperk, Svojanov, Pustohrad, Košumberk, atd.

Hrady typu donjonového (viz. obr. 6, s. 54) se staly vůdčím typem v první polovině 14. století a staly se oblíbeným typem u drobných feudálů. Donjonový hrad je tvořený volně stojící čtverhrannou obytnou věží donjonu. „*Její rozlehlé vnitřní prostory většinou osvětlují okna se sedáky ve výklencích, bývá zařízena otopným zařízením a vybavena prevéty.*“²³ Kolem donjonu byly obranné hradby a eventuálně i další hradní architektura, např. vstupní brána Tento typ je nejčastěji používán u vesnických tvrzí. „*Donjonová dispozice mohla dostat i rozvinutější podobu. U ní se kromě volně stojícího či do obvodové hradby zapuštěného donjonu vyskytovaly i další obytné a provozní stavby. Klasickými ukázkami jsou Kozí hrádek, Klečov či Křikava.*“²⁴

Hrady blokové dispozice se začali objevovat v první polovině 14. století. „*Hradní typ, u něž donjon srůstá spolu s palácovými křídly do bloku obklopujícího většinou nepřilíhajícího nádvoří a to buď zcela, nebo často ze tří stran.*“²⁵ Tento typ vykazuje množství různých variant i rozměrů, jak v půdorysu, tak ve věžích. Bloková dispozice vzniká také přestavbou starších hradů jiného typu a tak dochází k obohacení i další stavby. „*Tyto uvolněné blokové dispozice představují vrchol mnohostranného a komplikovaného vývoje hradů se čtverhrannými obytnými věžemi ve 14. století. Blokové dispozice představovaly jeden ze zdrojů vývoje české šlechtické hradní architektury, který se odrazil i v podobě hradů Karla IV. A ovlivnil i podobu hradů stavěných po husitských válkách.*“²⁶

Jako poslední z této typologie je **Hrad dvoupalcové dispozice**. Jsou to hrady 14. století, jejichž dispozice je tvořena dvěma hmotově rovnocennými paláci situovanými na protilehlých stranách nádvoří. „*Zbylé strany uzavírá vysoká hradba. Paláce dosahující značné výšky obsahují většinou pouze plochostropé místnosti. Propojení obou paláců v téže úrovni většinou umožňovali pavlače, které mohly obíhat celé nádvoří. Jako důležitá spojovací komunikace sloužil nepochybně i ohoz obou hradeb.*“²⁷ Velké prostory paláců umožňovaly množství obytných a reprezentativních prostor, které odpovídá stále stoupajícím nárokům šlechty. A tak se ve své době stala velmi módní záležitostí. Nejstarší známou stavbou tohoto typu je hrad Kožlí, dále

23 DURDÍK, T. *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*. Praha: Libri, 2000. s. 117.

24 Tamtéž. s. 118.

25 Tamtéž. s. 69.

26 Tamtéž. s. 70.

27 Tamtéž. s. 127.

rožmberské hrady Helfemburk u Bavorova a Maidštejn. Dvouपालcová dispozice se považuje za vrchol bezvěžového typu hradu.

1.4 Zánik středověkých feudálních sídel

Poslední významné stavby vznikaly pod jménem pánů z Pernštějna a to Potštejn, Kuňetická Hora, Hluboká, apod. A tak se na počátku 16. století uzavírá dlouholetý vývoj českého středověkého hradu. „*Horečnatá opevňovací aktivita se díky tureckému nebezpečí přesunula na jihovýchod a další opevňování českých hradů ve změněných společenských podmínkách a životního stylu nebylo již nutné. Mohly proto svou roli feudálních sídel předat rezidenčnímu, většinou neopevněnému objektu nové kvality - zámku.*“²⁸ Proto se i některé hrady přestavují na zámky a jsou tak i nadále využívány. Jiné se mění na hospodářsky využívané objekty. A ty ostatní jsou ponechány svému osudu. Slouží už jen jako zdroj stavebního materiálu. Rychle se mění ve zříceniny a přestávají tak hrát aktivní roli na jevišti dějin.

28 DURDÍK, T. *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*. Praha: Libri, 2000. s. 127.

2 HRAD V OBDOBÍ ROMANTISMU

Následující velmi obsáhlá kapitola si nevytyčila za cíl komplexně zpracovat téma romantismu, ale jen naznačit filosofii té doby a seznámit se s představiteli umění té doby. Kapitoly jsou rozděleny na Myšlenky romantismu, kde nás seznámí nejen s českou ale i se světovou filosofií. Romantismus hradů v Čechách nám osvětlí myšlenky naší země a v poslední kapitole Český hrad v tvorbě českých malířů se představí naši umělci zabývající se tematikou hradu.

2.1 Myšlenky romantismu

„Umělecké hnutí, které nemá ani určité slohové vymezení, ani přesné časové hranice, představuje široký proud zabírající literaturu, výtvarná umění i hudbu. Spolu s názory estetickými se do romantismu promítli životní postoje, procesy národnosti a i sociální pocity nejsubjektivnější.“²⁹ Romantismus byl vztahován ke středověkému rytířství. Vznikl koncem 18. stol. preromantismem a jeho trvání je v různých zemích individuální.³⁰ *„V Anglii, kde vznikl, léty 1790 až 1830, ve Francii dobou mezi 1789 (Velká fr. revoluce) a 1848 (únorová revoluce, červnové povstání pařížských dělníků), v Německu zhruba od 1800 do doby kolem 1850 (revoluce), v českých zemích od první čtvrtiny 19. stol. až do velmi pozdního, i když už jen ojedinělého vyznění koncem 19. stol. (J. Mařák).“³¹* Romantismus umožnil jiné pochopení uměleckých druhů. Nové pojetí získala monumentální i historická malba v podání panoramat a dioramat. Silně také ovlivnil grafiku, rozšířila se hlavně ilustrace – knižní, časopisecká, ale i volná grafika.³² Charles Baudelaire uvedl, že romantismus spočívá právě v uměleckém pocitu jedince, v jeho vztahu k prostředí, k okolnímu světu a k nepostradatelnosti vnitřní svobody.³³ *„Romantický životní pocit spojoval s přírodou svobodu, již se lidskému jedinci industrializované společnosti dostávalo stále méně, a která zůstávala výsadou jen některých majetných společenských vrstev či ve společnosti zvl. postavených skupin, např. umělců (bohéma). Krajinnářství toto téma svobody přenášelo na motiv divoké a*

29 Kolektiv autorů.; *Nová encyklopedie českého výtvarného umění*. Praha: Academia, 1995. s. 688.

30 Srov. BALEKA, J. *Výtvarné umění, výkladový slovník*. Praha: Academia, 1997. s. 313.

31 Tamtéž. s. 313.

32 Srov. Tamtéž. s. 314.

33 Srov. Kolektiv autorů.; *Nová encyklopedie českého výtvarného umění*. Praha: Academia, 1995. s. 688.

*nedotčené krajiny, v níž se člověk objevoval jen jako stafáž, nepodstatná součást kosmického přírodního dění, ve své jedinečnosti vždy neopakovatelného, ale přesto nekonečně se opakujícího.*³⁴ S odkazem na dávné časy se vracela i otázka přírodního času, jenž působí na svět.³⁵ „*Nekonečnost přírodního bytí představuje vymezenost času daného lidskému jedinci, který proto v romantismu chápe čas především filozoficky a své vlastní bytí jako součást věčných přírodních proměn. Na významu proto nabyla rovněž minulost a z hlediska uplynulého času motivy odrážející zánik vlivem působení času; kromě torz a zlomků (zříceniny) též náměty hrobů, vzpomínek apod.*“³⁶

Umberto Eco nazývá tuto epochu jako nové pojetí krásna – vznešenost. Prvním autorem spisu o vznešenosti je myslitel z alexandrijské doby Pseudo-Longinos. Vznešeno považuje jako výraz velkých a ušlechtilých vášní, které vyžadují citovou účast subjektu, který ho vytváří, i toho, jenž ho pozoruje.³⁷ Jeho myšlenka se nám vrátila v 18. stol. a vychází z přírody, u diváka musí vyvolávat pocit hrůzy a soucitu. „*18. století je dobou cestovatelů dychtících poznat nové kraje a nové zvyky, nikoli však z touhy dobývat, jak tomu bylo v předchozích staletí, ale pro nové požitky a emoce. Roste obliba exotiky, všeho zajímavého, zvláštního, jiného, překvapivého. V této době se rodí cosi, co bychom měli nazvat poezií hor: poutník, jenž se vydal na dobrodružnou cestu přes Alpy, okouzleně hledí na nepřístupná skaliska, nekonečné ledovce, bezedné propasti, rozlohy bez hranic.*“³⁸ Zobrazují se skály, jeskyně obrostlé mechem, nesouměrné vodopády a vše co je obestřeno divokým půvabem. Tyto vyobrazení jsou pro tuto dobu mnohem kouzelnější než směšné napodobeniny okázalých zahrad.³⁹ „*Od druhé poloviny 18. století se prosadila záliba v gotických stavbách, které v porovnání s neoklasickými rozměry působí neúměrně a nesymetricky; právě tento smysl pro nepravidelnost a beztvartost vede nově k oceňování zřícenin. Renesance byla nadšena ruinami antického Řecka, protože podle nich bylo možné odhadnout, jak ona díla původně vypadala; neoklasicismus se snažil tyto tvary vytvářet znovu (vzpomeňme na Canovu a Winckelmannu). Zřícenina je však nyní obdivována právě pro svou neúplnost, pro stopy, které na ní neúprosný zub času zanechal, pro bujnou vegetaci, mech, jímž obrůstá, pukliny ve zdech.*“⁴⁰ Podle Edmunda Burkeho je vše, co vyvolává představu

34 BALEKA, J. *Výtvarné umění, výkladový slovník*. Praha: Academia, 1997. s. 314.

35 Srov. Tamtéž. s. 314.

36 Tamtéž. s. 314.

37 Srov. ECO, U. *Dějiny krásy*. Praha: Argo, 2005. s. 278.

38 Tamtéž. s. 282.

39 Srov. Tamtéž. s. 282.

40 Tamtéž. s. 285.

bolesti nebo nebezpečí, to, co je strašlivé a vyvolává v nás hrůzu, zdrojem vznešena. To, co nám nahání strach a hrůzu, nám zanechává odstup prostřednictvím našich smyslů. Vznešeno je také výsledkem vášní, příkladem je samota, prázdnota, ticho a touha po čemsi stále větším.⁴¹

Vznešenost se umělci 18. stol., kterou čerpali hlavně v přírodě, pokoušeli vnést do umění nejrůznějšími způsoby. A to nejen v malířství, ale i literatuře a hudbě, ztvárňováním bouří či obrazem hrozivých ledových ker a ledovců. Některé obrazy znázorňují i lidské postavy, jak vzdávají obdiv vznešenu. Jak se zády k nám dívají do krajiny ve snaze zachytit okamžik vznešenosti přírody, které zároveň vidíme i my.

2.2 Romantismus hradů v Čechách

Romantismus se v Čechách začal objevovat v první polovině 19. století., v období národního obrození. Národ se vrací k lidové slovesnosti a českému folklóru. V této době převládá snovost nad rozumem, děj se odehrává v nespoutané krajině a objevují se výjevy opuštěných hradů a zřícenin, hřbitovů, strmých hor, ale i opuštěných lesů. Romantický hrdina bojuje proti nepravostem světa, ale nikdy nedojde k vítězství, neboť je ve svém boji sám a nikdo mu nerozumí. Přiklání se k přírodě, ve které hledá útočiště a únik od reality. Nachází útěchu v melancholii. Romantický člověk také pátral po své minulosti, hledal hrdiny, ke kterým by ve své nepokojné době mohl vzhlížet. Obracel se tedy ke staré české historii, bájím a pověstem. Svět měl Robina Hooda, krále Artuše, Ilju Muromce nebo Jánošíka a tak český národ hledal stejné rytířské vlastnosti u Přemysla Oráče či Bivoje. Tyto snahy podporovaly vlastenectví českého národa a vyvrcholily postavením Národního divadla v Praze.

Jak už bylo řečeno, romantický umělec hledal krásu a inspiraci v naší krajině a to nejen v krajině dneška, ale i minulosti. Tyto předpoklady splňují české hrady. V době romantismu hrady nebyly upravovány ani udržovány jako dnes, mnohdy stále ještě sloužily jako stavební materiál. Nebo volně chátraly na zalesněných kopcích, porostlé bujnou vegetací. Jako ukázkového romantického umělce můžeme považovat Karla Hynka Mácha. Mácha byl vášnivý cestovatel, chodil pěšky na místa spojená s historií a přírodou. První svou cestu podnikl roku 1832 po Čechách. Ale lákali ho i cizí země, a tak roku 1839 navštívil pěšky i severní Itálii. Jeho koníčkem byly také české hrady a

41 Srov. ECO, U. *Dějiny krásy*. Praha: Argo, 2005. s. 290.

zříceniny, jenž pro něj měly zvláštní půvab. Mácha byl nejen spisovatel, ale byl i výtvarně nadaný. Sepsal seznam hradů, které navštívil „Hrady spatřené“ (viz. obr. 7, s. 55), kde popsal 90 hradů a zřícenin, ke kterým přiložil i 115 kreseb a akvarelů. Ty vznikaly přímo v plenéru. „*Hrady a zříceniny, jichž tolik Mácha namaloval do svého zápisníku, jsou mi snem o dobách hrdinského rytířství, o krásné a něžné lásce, jež žila ve zpěvech zasněného středověku. Nejen básníci, také malíři jdou stopami historické romantiky.*“⁴²

Pocit romantického člověka z přírodní krásy popsal Josef Hora v předmluvě ke knize *Má vlast*. „*Romantika osamělých hradů ustoupila skutečnosti lánů, pilně obdělávaných, i v pěstovaném lese je víc světla. Mnoho lánů a lesů zmizelo, doba je vykácela, aby bylo místo na pluh, táhnoucí se brázdou, aby připravil chleba četněji a četněji se rodícím generacím. Ale zbylo nám, chválabohu, dosti těch zelených jezer, abychom jimi mohli putovat jako přírodními chrámy, kde s člověka, jenž si jde vydechnout po práci, spadává všední den, kde tě opouštějí lidské starosti jako uschlé listí stromy na podzim. Sám jak bys měl křídla! Kolik radosti se v tobě rodí, když světlo kane jasnými skvrnami na cestu, jíž jdeš.*“⁴³

2.3 Český hrad v tvorbě českých malířů

Nejen Karel Hynek Mácha, ale i další umělci své doby obdivovali krajinu a hrady v ní. V české krajině má hrad pro české umělce specifickou vlastnost. Není jimi vnímán jako stafáž, ale jako výchozí bod. Není chápán jako architektura, ale spíše jako socha, samotný, volně stojící výtvarný objekt. Doba romantismu je spojena i s obdobím Národního obrození. Tím spíše se umělci této doby ubírali k české minulosti. „*Umělecký sen, štětec malířův, tón hudebníkův znovu a znovu vytváří podobu této země, jak plyne v čase. Tam na té světlé středočeské rovině, odkudkoliv se podíváš, uzříš zvon Řípu. Tichý a pokojný ční tam od věků, svědek, kterak měnily a pěstily zemi nesčetné rody. Duch básníků se potápí do minulosti, aby z ní vyvolal podoby předků, aby znova dal zaznívat jejich modlitbám a díkům za zemi tak dlouho hledanou a konečně nalezenou ... I my, přicházíme k Řípu žírnou rovinou, jako bychom prožívali vždy znovu vzrušení onoho prvního pohledu na zemi, jenž se stává domovem a je jím víc a víc*

42 KVĚT, J. *Má vlast česká krajina v díle našich malířů*. Praha: Orbis, 1941. s. 6.

43 Tamtéž. s. 7.

každým okamžikem.“⁴⁴ „V době klasicismu a v prvních desetiletích 19. století začíná historie krajinomalby nové doby. Inspirací dobových umělců bylo především dílo **Václava Hollara**, který byl vynikající český grafik a kreslíř. Hollar je autor realistických leptů a mezi jeho náměty patří přírodní motivy, krajiny, mapy atd. Vytvořil také pohled na Prahu v roce 1636. Pohledům na Prahu se v období romantismu věnoval **Karel Postl**, první profesor krajinářské školy 1806. Karel Postl poskytuje představu krajinářství své doby, prolíná klasicismus a romantismus. Navrhuje a provádí grafické veduty, pohledy na města, hrady a zámky, o které byl velký zájem, který poutal ke krásám země a k jejím památkám.

V roce 1835 byl profesorem krajinářství jmenován nejlepší z žáků Karla Postla, **Antonín Mánes** (viz. obr. 8, s. 55).⁴⁵ Byl to český kreslíř, malíř, ilustrátor a zakladatel české romantické krajinomalby. Dříve se malbě věnoval jen amatérsky. Nejprve navazuje na klasicistický styl krajinomalby svého učitele, ale později do ní vkládá realističtější formu holandských mistrů.⁴⁶ „*Jeho náčrty, pracované na místě, v krajině, v lehkém, řídkém nánosu barev, laděných na dominantu teplých, zlatistě hnědých tónů po příkladě Holanďanů, překvapují svěžestí a životností podání formy i atmosférických jevů světelných.*“⁴⁷ Jako modely si vybíral krásu osamělých stromů, ale i dlouhého stromořadí, idylická údolí s chalupami, mlýny a hrady. Důležité bylo však vystižení atmosférické reality.

Jako další z pražské krajinářské školy je **Hugo Ullik** (viz. obr. 9, s. 56). Český malíř, který studoval AVU u Maxe Haushofera. Opět jako pravý romantik putoval po památných místech a pořizoval záznam skutečnosti. Navázal na Antonína Mánese a Josefa Mařáka. Jeho styl byl silně ovlivněn stylem jeho učitele. Jeho krajiny jsou pečlivě a detailně realisticky propracované. Vděčíme mu za mnoho pohledů na české hrady očima minulosti.

Jako druhého z velkých zakladatelů malířství nové doby můžeme uvést **Josefa Navrátila**. Ve svých obrazech mísí nejrůznější styly a dostává se až na pokraj impresionismu. „*Ve svém krajinářském díle, většinou romantické povahy, v němž se na hony vzdálil školských pouček, idealizuje skutečnost, upravuje náměty, jenž těžší zejména z horské přírody alpské, dodává jim mírně barevné, lahodné a vyrovnané pohody.*“⁴⁸

44 KVĚT, J. *Má vlast česká krajina v díle našich malířů*. Praha: Orbis, 1941. s. 5.

45 Srov. Tamtéž. s. 11.

46 Srov. Tamtéž. s. 18.

47 Tamtéž. s. 20.

48 Tamtéž. s. 18.

Josef Navrátil se nejprve vyučil u svého otce malířem pokojů a dekorátérem a tato technika měla vliv na jeho krajinomalby.⁴⁹ „*Neboť Navrátil maluje nejvíce guaší, lehce a hbitě nanáší nehmotné tóny, jež svou světlostí pastelovým charakterem.*“⁵⁰

Karel Liebscher (viz. obr. 10, s. 56) byl český malíř a hlavně ilustrátor. Opět, jako český romanistický umělec, vyhledával typické malebné scenérie. Jeho dílo je prvotřídně technicky propracované do všech detailů. Zakládal si na pečlivém rozpracování. Tato pečlivost nejspíše vznikla studiem na technické škole, neboť nepřepokládal, že se bude věnovat umění jako své profesi. Na konci 70. let uveřejnil své první práce a to ilustrace pro časopisy, například pro *Im fernen Osten*. Na základě jeho úspěchu začal studovat v roce 1883 na Vídeňské malířské akademii a to již jako zkušený kreslíř. Jeho největší dílo začalo rokem 1880, když začal spolupracovat s Augustem Sedláčkem na doprovodných ilustracích díla *Hrady, zámky a tvrze království českého*. Na jeho dobu to byl ctihodný výkon. Musel procestovat všechny místa a strávit tam určitý čas, aby pořídil detailní záznam. Díky němu se zachovaly velice cenné podoby tehdejších hradů a zřícenin, které již dnes nemůžeme spatřit. Jeho talentu si všiml, kromě jiných, i Jan Otta, který vlastnil vydavatelství a práce Karla Liebschera vydával. Vydali řadu jeho děl, jako třeba pohlednice, které byly velice módní záležitostí. Byly vydávány ve velkém počtu.

2.4 Nástin významu mezní disciplíny kastellologie

Kastellologie je nauka o středověkých opevněných sídlech. Počátky této nauky můžeme řadit také do období romantismu, neboť hrad vyvolával nejen estetický, ale i odborný zájem. V roce 1738 bylo objeveno Herculaneum a roku 1748 Pompeje, což vedlo populaci k nárůstu zájmu o historii a archeologii. V českých zemích propukla tato záliba v 1. polovině 19. století. Hrady do té doby chátraly a sloužily jen jako stavební materiál. Prvotní zájem byl pouze o hrady, zámky stále sloužily jako funkční architektura.

Za jednoho z prvních autorů české kastellologické scény můžeme považovat **Františka Alexandra Hebera** (1815 – 1849). Byl amatérským historikem a autorem sedmisvazkového díla *Böhmens Burgen, Vesten und Bergschlösser*. Hebera rád

49 Srov. KVĚT, J. *Má vlast česká krajina v díle našich malířů*. Praha: Orbis, 1941. s. 20.

50 Tamtéž. s. 20.

navštěvoval české hrady, dělal si poznámky a dělal skici. Vždy ho mrzelo, že dosud vydané publikace obsahovaly jen zlomky z českých hradů. Vytyčil si tedy cíl zpracovat téměř 800 hradů a tvrzí. První svazky vyšly v roce 1843 a byly ihned po zveřejnění rozebrány. Velký zájem jej podněcoval k větší práci, a tak brzy vzniklo sedmisvazkové celoživotní dílo. Jak už bylo řečeno, Hebera nebyl profesionálně školený historik. V prvních svazcích uvedl popis hradů a jen krátce zmínil jejich historii. V pozdním období svých prací však postupoval precizněji a kvalita jeho díla vzrůstala. „*Všechny hrady, zámky a tvrze zpracovával do jednotného formátu, který začínal básnickým úryvkem, pokračoval podmanivým popisem okolí, úvahou o původu jména hradu, jeho vlastním popisem, historií majitelů hradu, pověstmi a končil datem navštívení hradu a prameny. Za svého života popsal 586 hradů a tvrzí, které osobně navštívil, a nakreslil k nim 358 velmi ceněných kreseb. Smrt, která jej zastihla v Náchodě, přerušila práci na 7. sešitě 7. svazku.*“⁵¹

Práce Františka Alexandra Hebery byla vzorem pro **Augusta Sedláčka**. Jihočeský rodák August Sedláček byl významný znalec české historické topografie, genealogie, heraldiky a sfragistiky. Narodil se 28. 8. 1843 v Mladé Vožici. Svou zálibu převzal od svého otce Františka Sedláčka (1805 – 1896), který byl povoláním právník, ale rád četl a přepisoval staré paměti a překresloval staré mapy, ale zabýval se i matematikou a astrologií. „*Kromě toho v otcově knihovně byly svazky Schillerovy a Sommerovy topografie a hlavně Heberovy Böhmens Burgen, Vesten und Bergschlösser.*“⁵² Mezi knihami, ale také v otcově vypravování o minulosti, vzplanul zájem o jeho milovaný obor. Zhruba 2 km od Mladé Vožice se nachází zřícenina hradu Šelmberk, jejíž věž viděl mladý August vyčnívat nad lesem. „*Když jsem došel ve Vožici na dolejší konec náměstí a zabočil do ulice, viděl jsem v dáli hrad Šelmberk. Snažně jsem si přál býti tam, neboť matčiny pohádky o králích a hradech mi jej líčily v nejkrásnějších barvách. Mé přání se neplnilo, a tak jsem si hrady kreslil, po dešti stavěl z bláta.*“⁵³ V roce 1863 odmaturoval na Vyšším gymnáziu v Písku. Zde se již zabýval studiem historie. Zajímaly ho především starověké civilizace jako je Egypt či Přední Asie. Četl Herodota, Plutarcha, ale i české dějiny ze spisu B. Albína, F. Palackého nebo P. J. Šafaříka. V letech 1863–1867 studoval na Filosofické fakultě v

51 Alexandr Hebera [online], poslední aktualizace 9. března 20013 08:23, Wikipedie. Dostupné z WWW: >http://cs.wikipedia.org/wiki/Franti%C5%A1ek_Alexandr_Heber

52 BLÜML, J.; BLÜMLOVÁ, D.; JIROUŠEK, B. et al. *Jihočeši v české historické vědě*. České Budějovice : Jihočeská univerzita, 1999. s. 8.

53 Tamtéž. s. 8.

Praze. Navštěvoval přednášky historiků Václava Vladivoje Tomka, Antonína Gindelyho, Konstantina Höflera. Nejvíce ho zaujal archeolog Jan Erazim a filosof Jan Kvíčala. Na univerzitě se také seznámil s Josefem Emlerem. „*Emler se stal Sedláčkovi učitelem, důvěrným rádcem i pomocníkem a získal si velikou zásluhu na vydání velkolepých Hradů, zámků a tvrzí království českého.*“⁵⁴ Již v době, kdy studoval na Filozofické fakultě v Praze, zahájil výzkum a sběr pramenů ke svému životnímu dílu Hradů, zámků a tvrží království českého. „*Dílo je rozděleno do 15 svazků: I. Chrudimsko (1882), II. Hradecko (1883), III. Budějovicko (1884), IV. Vysočina Táborská (1885), V. Podkrkonoší (1887), VI. Podbrdsko (1889), VII. Písecko (1890). VIII. Rakovnicko, Slánsko (1891), IX. Domažlicko, Klatovsko (1893), X. Boleslavsko (1895), XI. Prácheňsko (1897), XII. Čáslavsko (1900), XIII. Plzeňsko, Loketsko (1905), XIV. Litoměřicko, Žatecko (1923), XV. Kouřimsko, Vltavsko, Boleslavsko (1927). Poslední díl vyšel již po Sedlákově smrti. Z uvedených dat je patrné, že dílo bylo v podstatě hotové již na konci 19. století, ale pro finanční nesnáze jeho vydání bylo zastaveno. Autor zde popisuje 415 hradů a hrádků, 117 zámků a 2423 tvrzí, což je více než ctihodný počet. Toto dílo má epochální význam pro českou historickou topografii, genealogii a heraldiku. Kromě toho obsahuje cenné údaje pro studium politických, sociálních, hospodářských a kulturních dějin šlechtického stavu.*“⁵⁵ Sedláček se snažil využívat jen prvotřídní vědecké prameny. Studoval nejen v archivech v Praze, Čechách a na Moravě, ale i v Rakousku, Německu a Polsku. Odhaduje se že navštívil přes 150 archivů. „*Okouzlený poutník Sedláček putoval většinou o prázdninách českou zemí, často pěšky, málokdy poštovním dostavníkem nebo později také železniční dráhou, aby poznal tajemství její minulosti, v ruce těžkou hůl na toulavé psy a zlé lidi. ... Jako symbol dějin národa vnímal především monumentální sídla české šlechtické a církevní aristokracie – hrady, zámky a tvrze.*“⁵⁶ Práce Augusta Sedláčka měla hodně obdivovatelů, ale našli se i kritici. Vytýkali mu nedostatek hlubšího historického a systematického myšlení a hlavně, že mu zcela uniká evropská a západoevropská souvislost s tématem. „*V roce Sedláčkovy smrti se zamýšlel nad jeho dílem J. Hanák: Sedláček vyšel z čistě popisné historické školy Tomkova stylu. Metoda podání je stejná ve všech dílech Sedláčkových; dikce prostá, za abstraktní formulaci mluví nakupený detail, aby nedovolil nikde povznést se k větší synthese a nikde nakreslití přímou linii,*

54 BLÜML, J.; BLÜMLOVÁ, D.; JIROUŠEK, B. et al. *Jihočeši v české historické vědě*. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 1999. s. 9.

55 Tamtéž. s. 19.

56 Tamtéž. s. 21.

*nedbající toho, co bylo jen náhodné a nemělo zásadního významu. Pracovní metodou patří Sedláček spíše do popisné školy, látku spíše sbírající a utřídující; leccos zůstane trvale vzácným pomníkem stejně jedinečné schopnosti a vytrvalosti, jako idealismu a lásky.*⁵⁷ Zástupkyní kastellologie 20. století je **Dobroslava Menclová** (1904 – 1978). Dobroslava Menclová byla česká archeoložka, kastelloložka a historička umění. K české kastellologii přispěla mnoho cennými výzkumy a hlavně, jak už bylo řečeno, svou typologií hradů. Ve své době byla Menclová největší kapacita v oboru u nás, ale nyní byla překonána Tomášem Durdíkem. Ten ji vytýkal nesprávně použitou metodologií, kterou použila ve své typologii. Svě celožitovní dílo nazvala *České hrady* a rozdělila je do dvou dílů. V těchto knihách nalezneme nejen typologii hradů českých, ale i evropských. Typologie Menclové je založena na základě stavebníka či výtvarného zaměření. Rozděluje ji na 1. Hrady předrománských Čech 10. a 11. století., 2. Hrady románské z 12. a počátku 13. století., 3. Hrady předklasické a klasické gotiky z druhé a třetí čtvrtiny 13. století. Ty dále rozděluje na hrady typu – sasko-hesenského, poduajské, hrady Vítkovců v jižních čechách, stavby dvorského okruhu (Václav I., Přemysl Otakar II.) a feudální sídla na vesnici. 4. Hrady expresivní gotiky z konce 13. století a první poloviny 14. století a jejich doznívání. Ty rozděluje na – Hrady s okrouhlou věží a břitem, kastely, hrady s obytnou věží, hrady s obalovou zdí a zaoblenými rohy, poklasické hrady s čtverhrannou věží a hrádky a tvrze. 5. Hrady české gotiky v době Karla IV. Ty rozděluje – Stavby Jana z Dražic, hrady královské a rožmberské a jejich okruh, hrádky a tvrze. 6. Hrady české gotiky v době Václava IV. rozděluje – hrady dvorského okruhu, hrádky a tvrze. 7. Objevení dělostřelby, husitské války a jejich důsledky rozděluje – provizorní opevnění a stálá opevnění. 8. Pozdně gotické hrady v době poděbradské rozděluje – dožívání české gotiky, vývoj frankování v 15. století, předsunutá opevnění, hrádky a tvrze. 9. Pozdně gotické hrady a době vladislavské. Tuto poslední kategorii rozděluje na – dvorská stavení hutě Benedikta Rejta a její vliv, saský okruh, opevnění, tvrze a stavby pernštejnské. Jak už bylo řečeno tuto typologii překonal **Tomáš Durdík**. Narodil se v roce 1950 a zemřel nedávno v září 2012. Byl kastellologem zaměřený na českou hradní architekturu a na její ochranu. Byl hlavně největší současný znalec Českých hradů. Vystudoval historii na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze a celý svůj život pracoval v Archeologickém ústavu AU ČR. Jeden z nejúspěšnějších projektů vedl v 70. letech a to archeologický výzkum

57 BLÜML, J.; BLÜMLOVÁ, D.; JIROUŠEK, B. et al. *Jihočeši v české historické vědě*. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 1999. s. 21.

Pražského hradu, dále k jeho nejvýznamnější výzkumům patří hrady Týřov, Vimperk, Křivoklát, Jindřichův Hradec a mnoho dalších. Za svého života byl autorem 500 studií a publikací. Stal se vedoucím redaktorem časopisu *Společnost přátel starožitností*, členem časopisu *Zprávy památkové péče* a hlavně editorem slovníku *Castellologica bohemica*. Byl nejen spisovatelem, ale i velkým propagátorem české kastelologie, spolupracoval na pořadech *Štíty království českého* a *Hrady obývající a dobývající*. V roce 2011 se stal dokonce prvním evropským archeologem, který obdržel cenu Europa Nostra – za ochranu evropského kulturního dědictví a zachování a ochranu hradů v České republice. Výběrová bibliografie: České hrady (1984), Chodský hrad v Domažlicích (1987), Hrad Zvíkov (1992), Královský hrad v Písku (1993), Hrady severních Čech (1993), Hrad Žebrák (1993), Hrad Okoř (1994), Encyklopedie českých hradů (1995, 1996, 1997, 1999, 2001, 2005), Hrady, hrádky a tvrze na Písecku (Durdík, T. – Kašička, F. – Nechvátal, B. 1995), Hrad Křivoklát (1997), Hrady kastelového typu 13. století ve střední Evropě (1998), Encyklopedie českých tvrzí I., II., III. (spoluautor, 1998, 2000, 2005), Ilustrovaná encyklopedie českých hradů (1992, 2000, 2009), Hrad Rabí (2000), Hrad Týřov (2001), Středověké hrady v Čechách a na Moravě (Durdík, T. – Bolina, P., 2001), Zříceniny hradů, tvrzí a zámků. Jižní Čechy. (Durdík, T. – Sušický, V., 2002), Rytíři svatého Jana a jejich hrad ve Strakoniciích (Durdík, T. – Fibich, O., 2011)

3 OBJEKTY HRADŮ ZOBRAZENÝCH V PRAKTIČKÉ ČÁSTI

Tato kapitola seznamuje s objekty hradů zobrazené v praktické části bakalářské práce. Bylo čerpáno z odborné literatury a také porovnáváno mezi staršími a novějšími popisy hradů. Byly použity hlavně knihy od Augusta Sedláčka, který dává textu romantický ráz, a od Dobroslavy Menclové a Tomáše Durdíka sloužící jako porovnání s novodobou kastelologií. Ale i další.

3.1 Velhartice

„Jde-li se od Sušice proti toku Ostružné, lze tu spatřit několik znamenitostí, ne sice nevšedních, ale proto přece pozorování hodných, jako Zdouň, Hrádek, Kašovský hrádek. Jediná však věc, kterou můžeme řaditi mezi nevšední zjevy, jsou zříceniny hradu Velhartického. Baví každého a líbí se každému, avšak zajímají zvláště znalce středověkého opevňování, poněvadž ten, který hrad stavěl, neřídil se příklady odjinud vzatými, nýbrž pořádal samostatně, jak shledáváme v popisu.“⁵⁸ Hrad Velhartice se nachází nad stejnojmennou vsí, na skalnatém ostrohu, kterou obtéká říčka Pstružna. Hrad byl založen mezi roky 1290 – 1310 pány z Velhartic. Stavbu pravděpodobně započal Bohumil v Dudčtic a pokračoval jeho syn Bušek z Velhartic. Páni z Velhartic zde sídlili až do roku 1390, pak hrad přešel na pány z Hradce. Po roce 1453 hrad koupil Děpold z Rýzenberka a 1506 Zdeněk Lev z Rožmitálu. V 16. století zde můžeme najít rody Štemberků, Plánských z Žeberka a Perglasů z Perglasu. Po třicetileté válce hrad získal Martin de Hoeff Huerta, který se významně podílel na jeho novodobé a ojedinělé přestavbě.⁵⁹

Jak za starých dob, tak i nyní vede k hradu na výšinu stejná cesta. Před přední bránou jest vykopán příkop s násypem. Za příkopem v jihozápadním rohu stojí přední brána zvaná Vrátnice. Je goticky sklenuta, ale ne příliš ostře. V průjezdu vpravo je výklenek k odpočinku nově příchozích a nahoře nad vrátnicí se nacházejí dvě světnice.⁶⁰ Z původního a nejstaršího hradu z doby Buška z Velhartic zůstalo jen jádro, jehož obrys je determinován tvarem staveniště. Typologicky řadíme hrad do dvoupalcové dispozice, velice módní ve své době. Dvoupalcová dispozice nemá typický

58 SEDLÁČEK, A. *Hrady, zámky a tvrze království českého X*. Praha: Argo, 1997. s. 105.

59 Srov. DURDÍK, T. *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*. Praha: Libri, 2000. s. 585.

60 Srov. SEDLÁČEK, A. *Hrady, zámky a tvrze království českého X*. Praha: Argo, 1997. s. 105.

tvár, ale mírnou deformaci z geografických důvodů. Nejprve byl postaven čelní třípatrový palác, zvaný Rajský dům, stojící na nejvyšším místě skály. Jeho půdorys je ve tvaru písmene D. Rajský dům měl velký sál v druhém patře a byl opevněn hradbou s cimbuřím. Naproti Rajskému domu byl později přistaven Jižní palác nepravidelného tvaru zakončený věžičkou. V Jižním paláci se nacházela kaple. Oba paláce spojovala hradba, v níž se nacházely střílny. Na nádvoří mezi paláce se vstupovalo bránou na nároží Rajského domu.⁶¹ V 15. století dostal hrad nové opevnění, to umožňovalo především dělostřeleckou obranu. *„Na ostrožně před starým jádrem byla vystavěna nová, nepravidelná část hradu. Její hradby při zemi prolamovaly šterbinové střílny, zpevňovaly je dvě dovnitř otevřené polookrouhlé a jedna dvojboká bašta. Obrané ochozy tvořili kryté střelecké chodbičky. Do této části hradu se vcházelo obdélnou, dovnitř otevřenou věží první brány. Na nejvyšším místě staveniště se za hradbou vypíná masivní obdélná plochostropá věž dle charakteristické siluety zvaná dnes Putna.“*⁶² Tuto věž spojuje s Rajským domem most. *„Z druhého poschodí stavení Rajského přicházelo se na pamětihodný kamenný most, jenž stojí na čtyřech okrouhlých a jediném okrouhlém pilíři; ty jsou z drobného kamene postaveny a končitými oblouky spojeny. Vysoký jest tento most i s parapetními zdmi asi 10 m. a bohužel porostlé borovicemi. Po tomto mostě ustupovali obležení, kdykoliv již celý hrad ztracen byl, do posledního útočiště, velké věže, kteráž jest od mostu jen tolik vzdálená, kolik měl délky můstek, který se spustil na dotčený most z gotické branky, jež se v druhém poschodí věže nachází. Ještě dobře viděti na této brance venýři obložené, jak most zapadal a jak k podpoře jeho byly dva krákorce.“*⁶³ Mezery pro padací mosty, mezi mostem, rajským domem a novou věží, byly 1,6 m. Věž Putna měla první patro ve výšce až 8 metrů, neboť věž byla přístupna jen ze spojovacího mostu. Věž neměla žádné vstupní dveře, vstupovalo se do ní otvorem ve stropě. Dnešní vchod je vlámán dodatečně. Novou podobu dostalo i předhradí. Nově postaveny byly stáje, hospodský dům a začátkem 16. století na východní straně pivovar.⁶⁴

Po třicetileté válce zkonfiskovaný hrad získal císařský generál Martin de Hoeff Huerta a rozhodl se pro rozsáhlou přestavbu. Za jeho držení byl vystavěn renesanční palác na rozbořeném nádvoří mezi Rajským domem a Jižním palácem, který je spojil

61 Srov. DURDÍK, T. *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*. Praha: Libri, 2000. s. 585.

62 DURDÍK, T. *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*. Praha: Libri, 2000. s. 585.

63 SEDLÁČEK, A. *Hrady, zámky a tvrze království českého X*. Praha: Argo, 1997. s. 109.

64 Srov. MENCLOVÁ, D. *České hrady, díl první*. Praha: Odeon, 1972. s. 294.

dohromady. Dnes v Huertově křídle nalezneme expozici Pohled do života renesanční šlechtické rodiny.

3.2 Kašperk

*„Severně od Kašperských hor vypínají se nad lesními výšinami znamenité zříceniny hradu Karlšperka, jehož jméno od vznešeného zakladatele pocházející (Karlsberg) v posledních dobách také jako Kašperk se vyslovuje.“*⁶⁵ Hrad Kašpar byl založen Karlem IV. roku 1356. Jeho úkolem byla obrana šumavského podhůří a Solné stezky.⁶⁶ A také zajištění blízkého naleziště zlata, to se rýžovalo na Vydře u Rejstýna. Roku 1360 se stal také sídlem poprav, aby mohl dohlížet na zločince a podle práva je trestat.⁶⁷ Hrad byl vystaven na dlouhém, vysokém a skalnatém kopci.⁶⁸

Protože Kašperk stojí na skalnatém vrchu, nebyl nikdy obehnan příkopem nebo násypem. Příkop se nacházel jen před druhou branou. První brána byla jednoduchá a nacházela se v hradbě. Touto branou vstupujeme do dolní ohrady. Ta vede po boku hradu k druhé bráně. Nad druhou branou lze spatřit dva otvory. Sloužily k zatažení klád, jimiž se spouštěl padací most přes příkop. Za branou se nachází předhradí, nebo taky přední část horního hradu.⁶⁹ *„Tu lze vidět sklep, snad bývalou konicí do půlkruhu sklenutou. Jiný sklep nachází se na východním konci předhradí v příkopu, který je dělil od zadního hradu. Nad sklepem jsou zříceniny světnice, k nimž se přišlo ze zabradel neb dřevěné chodby na hradbách. Světnice má dvě okna, k jihu a severu. Sice jest předhradí plné děr, svědčících o tom, že tu byla přidělena ke hradbám dřevěná stavení.“*⁷⁰ Další příkop se nacházel před vchodem do zadního hradu, byl hluboký, ale nyní je částečně zasypán. Ke třetí bráně vedl také padací most, jak nám dokládají kusy čtverhranného vroubení k zapadání mostu.⁷¹ Vedle třetí brány se nacházel Purkrabský dům, věžovitá v přízemí klenutá stavba. Vlastní obdélníkový hrad odděloval vyzděný příkop, nad nímž se zvedala hradba ukončená cimbuřím. Palác srostlý s obytnými věžemi se tak obvodového opevnění vůbec nedotýkal. Jediný vstup do paláce zajišťoval padací

65 SEDLÁČEK, A. *Hrady, zámky a tvrze království českého XI*. Praha: Argo, 1997. s. 164.

66 Srov. DURDÍK, T. *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*. Praha: Libri, 2000. s. 250.

67 Srov. TRÍSKA, K. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku V*. Praha: Svoboda, 1986. s. 103.

68 Srov. DURDÍK, T. *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*. Praha: Libri, 2000. s. 251.

69 Srov. SEDLÁČEK, A. *Hrady, zámky a tvrze království českého XI*. Praha: Argo, 1997. s. 164.

70 Tamtéž. s. 164.

71 Srov. Tamtéž. s. 164.

můstek, který dosedal na rampu přistavenou k odvodové hradbě.⁷² „Obytné prostory, oddělené příčkami lehčí konstrukce, se jako obvykle nacházely až ve vyšších úrovních. Jednou ze čtyř místností (mimo věže) prvního patra byla roubení komora s charakteristickými trojúhelně uspořádanými okénky v půlkruhovém ústupku na fasádě. V druhém patře byli mimo věže pouze tři prostory – velká sál se dvěma místnostmi po obou stranách. Věže, ukončené obvodovými ochozy vyloženými na konzolách a zděnými helmicemi, byly o dvě patra vyšší než palác. Poslední podlaží se do krovu otevírají portálky s vpadlinou pro můstek. Zřejmě je v konstrukci krovu spojovala chodba.“⁷³ Hrad byl ještě během let několikrát opravován a přestavován, avšak roku 1617 přešel do zprávy města Kašperské Hory. Ale již v té době nebyl řádně udržován a v kupní smlouvě byl uveden jako zpustlý. Kašperku se naštěstí vyhnulo nařízení z roku 1655 o zbourání pevných hradů po třicetileté válce, aby se nestaly v příští válce opěrnými body nepřítele. Dále pak hrad sloužil jako stavební materiál pro obyvatele Kašperských hor.⁷⁴

3.3 Švihov

„Severně od Klatov jest pěkné luční údolí, kterým se vine Úhlava. Zavřeno jsouc lesnatými horami z obou stran a oživeno osadami, mile pobaví putujícího, ale největší překvapení ho očekává, když se mu rozevře před Švihovem a spatří město rozložené, nad něž vynikají hmotné a pravidelné stavby starého hradu a nad tím Beleč a Tuhošť vysoko se vypínají.“⁷⁵ Na původním místě dnešního rozlehlého hradu kdysi stávala tvrz, kterou dal postavit Vilém ze Švihova, někdy v polovině 14. století. V téže době vznikalo okolo tvrze i městečko Švihov, které bylo hospodářským centrem švihovského statku.⁷⁶ V typologii Tomáše Durdíka hrad řadíme mezi typ hradu vodního. Hrad Švihov nechal postavit Půta Švihovský z Rýzemberka. Roku 1473 získal od krále Vladislava II. právo, že na svém panství může postavit několik nových hradů. A tak Půta nechal zbořit tvrz Švihov a již 1480 začal na jejím místě stavět nový rozsáhlý hrad. Nicméně se stavebními výdaji velmi zadlužil.⁷⁷

72 Srov. DURDÍK, T. *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*. Praha: Libri, 2000. s. 251.

73 DURDÍK, T. *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*. Praha: Libri, 2000. s. 251.

74 Srov. TRÍSKA, K. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku V*. Praha: Svoboda, 1986. s. 106.

75 SEDLÁČEK, A. *Hrady, zámky a tvrze království českého IX*. Nakladatelství Argo, Praha 1996. s. 1.

76 Srov. BĚLOHLÁVEK, M. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku IV*. Praha: Svoboda, 1985. s.336.

77 Srov. Tamtéž. s.336.

Ačkoliv hrad stojí na rovném terénu, byl důmyslně opevněn. Kolem hradu byly rozsáhlé příkopy před branami, z dalších stran byl rybník a močály. A ještě se kolem hradu rozkládala venkovská ohrada zesílena několika pevnými baštami. Baštami a příkopy byl dokonale zpevněn i vnitřní hrad.⁷⁸ „Pozdně gotický Švihov se svým mohutným dělostřeleckým opevněním, širokými vodními příkopy a celým vodním systémem schopným zatopit a rozbahnit širší okolí hradu náležel mezi nejkvalitnější pevnosti své doby. Obranný systém, jehož dopracování je dílem Benedikta Rejta, vykazuje četné shodné prvky i řešení se současně přestavovaným hradem Rabí.“⁷⁹

„Od mlýna Švihovského přijdeme po kamenném mostě k přední bráně, jejíž vjezd po starodávném způsobu ze štukoví vysoko sklenut jest. Jak lze soudit z obrazu v kapli hradské a výslovného znění starých pamětí, vypínala se nad touto branou věž.“⁸⁰ Přední branou vstoupíme do rozsáhlého předhradí. Jeho větší část tvoří dvůr a po obvodu se rozkládají hospodářské budovy.⁸¹ V dnešní době tu nalezneme opravené budovy, v nichž se nalézá správa hradu a pokladna. „Hned vpravo od brány jest zeď nahoře řadou střílen opatřená. Spatřuje se tu také otvor za naší paměti zazděný, předtím tu býval prevét. Po ní následuje věž polookrouhlá a do vodního příkopu povydaná, v níž Šafář svůj obyt má, má nahoře dvě střílny a dole dvě nová okna, pro šafáře prolomená. Šafář tu má sklípek a při něm velkou, do hvězdy sklenutou světnici.“⁸² „V l. 1480 – 1504, tedy ještě za Plžova života, bylo na Švihově postaveno severní křídlo vnitřního hradu. Byl to dvoupatrový palác, původně s dřevěnými stropy, které byly záhy po dokončení nahrazeny klenbami. V patře zůstal prostor nerozdělen a tvořil rozlehlý sál. Dále byl staven Jižní palác, jehož původně rovné stropy byly ještě během stavby nahrazeny klenbou, bezpochyby podle návrhů tehdejšího stavitele Pražského hradu Benedikta Rietha (Rejta). Na rozdíl od severního paláce byl prostor jižního paláce rozdělen na tři místnosti v přízemí a na dvě v prvním patře.“⁸³ Mezi Jižním a Severním palácem stojí kaple, která uzavírá čtverhranné nádvoří hradu. Kaple byla zasvěcena Matce boží. „Kaple postavená r. 1489 se skládá ze síňky, lodi a kůru. Síňka je od lodi úzkým a nízkým obloukem oddělena, ale mezi lodí a kůrem jest vysoký a široký oblou triumfální. Klenba síňky, která spočívá ve dvou kulatých, ze čtyřhranného

78 Srov. SEDLÁČEK, A. *Hrady, zámky a tvrze království českého IX*. Praha: Argo, 1996. s. 1.

79 DURDÍK, T. *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*. Praha: Libri, 2000. s. 548.

80 SEDLÁČEK, A. *Hrady, zámky a tvrze království českého IX*. Praha: Argo, 1996. s. 2.

81 Srov. Tamtéž. s. 2.

82 Tamtéž. s. 2.

83 BĚLOHLÁVEK, M. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku IV*. Praha: Svoboda, 1985. s.336.

(nad ním osmihranného) podstavce vybíhajících, jsou kříže, ano i v těch prutech, ale svorníky okrouhlé jsou hladké. Pruty vybíhají dílem ze zdi, spočívajíce na ozdobných hlavicích zdobených lupením (kromě jediné, na níž jest lidská hlava), dílem z hlavic sloupů ozdobeně rozdělených. Na straně kruchty nad touto síňkou se nacházející, která je obrácena do kostela, nacházejí se tři gotické oblouky, shodující se s přilehlými částkami klenby.⁸⁴ V kapli můžeme vidět vyobrazeného sv. Jiří bojujícího s drakem. Sv. Jiří byl vzorem rytířů a také jejich patronem, jehož ctitelem byl i Půta Švihovský.⁸⁵ „Ve středu čela vzrušná brána stojí mohutná čtverhranná vstupní věž s jednotlivými patry spojenými šnekovým schodištěm.“⁸⁶ Do věže se vchází přes kamenný most a příkop, který je nyní zasypán. V přízemí velké věže se nachází druhá brána na nádvoří mezi palácem a kaplí. Věž má pět pater a stejný počet oken nad sebou po obou stranách. Brána v této věži byla původně dvojí, vedle nynější, goticky sklenuté brány, byla ještě branka pro pěší, jež je nyní zazděná.⁸⁷ Vnitřní hrad, jak už bylo řečeno, chránily bašty. Byly rozestavěné na rozích a každá z nich má své vlastní dějiny. Pojmenované jsou od 14. stol. po barvách a to Červená bašta, Zlatá bašta, Zelená bašta a Bílá bašta. Největší bašta je na severozápadním rohu a byla nazývána Štědrého bašta a později přejmenovaná na Červenou baštu. Roku 1505 tu býval mlýn, od roku 1563 zde byl hostinec a roku 1850 byla věž upravena pro vojáky. Druhá severovýchodní bašta byla nazývána Paní bašta, později přejmenovaná na Zlatou baštu, ale nyní je úplně zničena. Třetí bašta je jihovýchodní straně, má tvar podkovy a říká se jí Zelená bašta. Je sice také zbořena, ale můžeme vidět ještě stojící přízemí. Bašty byly spojeny hradbami, na nichž byly pavlače na krakorcích.⁸⁸

Roku 1504 zemřel Půta Švihovský a o hrad se rozdělili dva jeho synové, Jindřich a Václav.⁸⁹ „Každému připadl jeden palác a odpovídající část parkánu s baštami. Protože však původní plán s takovým to rozdělením na dva samostatné celky nepočítal, bylo třeba ho modifikovat a doplnit. K čelní spojovací hradbě bylo přistaveno úzké křídlo se schodištěm. Bylo nutno též vyřešit přístup do společné kaple, do níž se chodilo pouze přes velký sál v prvním patře severního paláce. Ten byl proto rozdělen příčkami tak, aby vznikla chodba oddělená od obytných místností. Druhá patra obou paláců

84 SEDLÁČEK, A. *Hrady, zámky a tvrze království českého IX*. Praha: Argo, 1996. s. 7.

85 Srov. Tamtéž. s. 7.

86 DURDÍK, T. *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*. Praha: Libri, 2000. s. 546.

87 Srov. SEDLÁČEK, A. *Hrady, zámky a tvrze království českého IX*. Praha: Argo, 1996. s. 2.

88 Srov. Tamtéž. s. 4.

89 Srov. DURDÍK, T. *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*. Praha: Libri, 2000. s. 547.

*spojily kryté chodbičky, respektive můstky, s nárožními baštami. Nově upravena byla i vysoká vstupní brána, rovněž společná pro oba dva majitele.*⁹⁰

Pravděpodobně za první gotické přestavby vzniklo druhé vnější opevnění opět obklopené vodním příkopem. Dnes ho tvoří pouze ruiny rozpadající se na dvě části. Západní část tvoří hradba se čtverhrannými frankovacími věžemi.⁹¹ „*Součástí této části je i mohutná sýpka, k níž zvenčí přiléhá malá okrouhlá věž Kašpárka a zřejmě i sousední věžovitá, dnes zcela zaniklá jižní brána.*“⁹²

Po Půtavovi Švihovském měl hrad ještě mnoho majitelů a zažil nesčetně přestaveb, ale již vzniklý tvar a dispozice se později neměnily. V 18. století již na zámku nikdo nebyl. U obou paláců byla zazděná okna a byly používány jako sýpky. V 19. století byla ke zdi severního paláce přistavena budova pro hospodářské úředníky. Dále udržovány zůstaly jen budovy v předhradí. Opevnění byla však ponechána svému osudu. Hrad dál chátral a roku 1928 byl označen jako zřícenina a byl do něj zakázán vstup. Shnily všechny krovy, zřítíla se obvodová zeď severního paláce a byla ohrožena i freska Sv. Jiří, neboť do kaple zatékalo. Novou epochu hradu znamenalo až převzetí do majetku československého státu. Roku 1949 začaly hlavní rekonstrukční práce, jejímž smyslem bylo zabezpečit celý objekt a očistit ho od všech pozdějších přístaveb.⁹³ A tak hrad unikl osudu jiných zřícenin a stal se opět funkční stavbou.

3.4 Rabí

*„Není to krajina zvláštní krásy, v níž stojí staroslavý hrad Rabský, ale on sám mohutností svou tak poutá zraky příchozího, že při tom na okolí zapomene a s podivením na sílu hradeb, věže mezi zříceninami malebně rozložené a starožitný palác velebně nad nimi se vypínající patří.“*⁹⁴ Počátky hradu přesně nemůžeme určit, ale dochovaná románská architektura dokládá, že vznikl v rané době. Hrad leží na sušicku a to se roku 1124, jako věno Přemyslovny Svatavy, dostalo do rukou hrabat z Bogenu. Čechám se navrátilo až ve 13. století, kdy ho ovládli Wittelsbachové. A tak o osudech

90 DURDÍK, T. *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*. Praha: Libri, 2000. s. 547.

91 Srov. Tamtéž. s. 547.

92 Tamtéž. s. 547.

93 Srov. BĚLOHLÁVEK, M. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku IV*. Praha: Svoboda, 1985. s.339.

94 SEDLÁČEK, A. *Hrady, zámky a tvrze království českého IX*. Praha: Argo, 1996. s. 81.

tohoto území víme jen málo.⁹⁵ „*Dosavadní literatura za zakladatele hradu považovala pány ze sousedních již Českých Budějic, z rodu pánů z Velhartic, kteří Rabí nejspíše získali po návratu Sušicka k české koruně. Do českých dějin však hrad vstupuje až roku 1380, kdy bylo majetkem Půty Švihovského z Rýzmburka.*“⁹⁶ V letech 1420 – 1421 byl hrad dobit husity a to hned dvakrát. Škody byly opraveny a roku 1490 se uskutečnila velká pozdně gotická přestavba. Stejně jako na Švihově, tak i zde u majetku Půty Švihovského se o přestavbu zapřičinil architekt Benedikt Rejt a to v 30. letech 16. století. Z finančního důvodu však byla přestavba zastavena a v roce 1547 byl hrad Rabí na prodej.⁹⁷

Hrad je klasickou ukázkou donjonového typu 14. století a pozdně gotická přestavba z něj učinila i nejrozsáhlejší rezidenci v zemi. I když není systém opevnění zcela dokončen, tak i tak představuje nejvyspělejší řešení fortifikační architektury nejen u nás, ale i v celé střední Evropě.⁹⁸ Hrad Rabí nemůžeme jako většinu hradu rozdělit na předhradí a vlastní hrad. „*Kromě totiž prvotního hradu a předhradí jest tu ještě zadní ohrada, kterou Půta Švihovský znova vyzdvihl, pak dolní ohrada přidaná též od něho a konečně podhradí nebo hradby, jimiž městečko ke hradu přihrazeno bývalo. Byla tu dvě městečka, horní a dolní, z nichž splynulo nynější městečko rozesté na boku hradiště.*“⁹⁹

Hrad má důmyslný vstupní systém, který se skládá z velkého počtu bran, kterými musíte projít, abyste se dostali do hlavní části hradu. Vstup do první brány se nachází z obce Rabí, dříve nazývaný Rabský rynek. Ozdobou této části je kostel Sv. Trojice vystavený roku 1559. Nyní je ovšem ve velmi špatném stavu.¹⁰⁰ „*Vchodem do hradu byla dolejší brána, vlastně dlouhý průjezd o třech branách, jako bývalá u měst s obyčejnou nerovnou, na jednu stranu zahnutou a příkrou cestou. Přední z dotčených bran kamenného obroubení nemajíc, objevuje se jako prostá vrata, která se zavírala závorou.*“¹⁰¹ Z prostřední brány zbyly už jen zdi. Zde se nacházela také vrátnice. Třetí brána je v přízemí čtverhranné věže. Tuto věž můžeme poznat na starých obrazech, měla povydané podkroví a nízkou střechu. Průchod byl sklenutý křížovou klenbou. Ze severovýchodní strany je brána chráněna baštou, která pochází z Půtovy doby. Z druhé strany byla zas postavena čtverhranná vížka zvaná Hláska, do níž byl vchod z hradby.

95 Srov. DURDÍK, T. *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*. Praha: Libri, 2000. s. 464.

96 Tamtéž. s. 465.

97 Srov. Tamtéž. s. 464.

98 DURDÍK, T. *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*. Praha: Libri, 2000. s. 467.

99 SEDLÁČEK, A. *Hrady, zámky a tvrze království českého IX*. Praha: Argo, 1996. s. 81.

100 Srov. Tamtéž. s. 82.

101 Tamtéž. s. 82.

Za třetí hradbou se rozkládá předhradí, kde bývaly hospodářské budovy. Dnes tu zahlédneme jen zbytek konice, tato budova byla také sklenuta. Za ní se nachází sklep nebo podle starých pověstí kůlna.¹⁰² „*Za tímto stavení k severozápadní straně jest hrubá hradba, od dotčené zavřené bašty vybíhající, v níž jsou výklenky pro střelce a také hláska. Za tím v koutě jest vylomený otvor; tu bývala branka, kterou se do zadní ohrady přicházelo.*“¹⁰³ Vedle konice byla opět trojí brána, dlouhý průjezd podobný tomu přednímu. Z přední brány jsou ovšem jen základy a z ostatních zbyly jen nepatrné kusy. Zde měl přijít vojevůdce Jan Žižka o své druhé oko. Podle kronikáře Hájka, byl Žižka zasažen třískou z hrušně, jež rostla u brány. Průchodem se dostaneme na nádvoří horního hradu, je nerovné a kostrbaté. Ze severu je nádvoří zakončeno Novými pokoji, na východě hradbou a na jihozápadě starou věží - donjonem. Uprostřed byla studnice.¹⁰⁴ Nové pokoje zasahovaly i do prvního předhradí, kde pohltily starší čtverhrannou věž.¹⁰⁵ „*V patře, přístupném opět po kamenném schodišti, bývaly i dva velké sály, z nichž menší patrně obsahoval i arkýřovou kapli. Z původního prvního předhradí byla využita pouze západní strana s tzv. Starými pokoji. Součástí této budovy se stala i kuchyně. Od brány vedle starší čtverhranné nárožní věže vedla podél křídla starých pokojů krytá cesta ke vstupu do horního nádvoří. Značnou část nádvoří prvního předhradí vyplnila rozměrná nádrž na vodu, před níž stávala další podsklepená budova. Kolem celého rozsáhlého komplexu bylo postupně budováno dokonalé a mohutné opevnění.*“¹⁰⁶ Na jihozápadní straně se pak nacházela bateriová věž, která patřila do hradního opevnění.¹⁰⁷

„*Na jihozápadní straně dvora spatřuje se nejstarší část, anobrž prvotní stavení hradu. Na skalisku samo o sobě strmí vysoké věžovité stavení, bývalý palác prvních Švihovských, později po přistavění příbytků dolních pouhá velká věž, na všech stranách jednou, někde i dvojí hradbou ohrazená.*“¹⁰⁸ Velká věž neboli obytný donjon, je nejstarší stavbou hradu. Nejspodnější úroveň věže má základnu 13x19 metrů. Přízemí věže osvětlovaly pouze dva střílnové průduchy.¹⁰⁹ „*Hlavní bytnou úroveň představovalo druhé patro se sálem osvětlovaným pravidelně rozmístěnými, z lomeného kamene vyzděnými, románskými okénky. Celkové proporce stavby ji spíše než jako obytnou věž umožňují charakterizovat jako palác či věžovitý palác. Zda tato stavba na*

102 Srov. SEDLÁČEK, A. *Hrady, zámky a tvrze království českého IX*. Praha:Argo, 1996. s. 82.

103 Tamtéž. s. 82.

104 Srov. Tamtéž. s. 83.

105 Srov. DURDÍK, T. *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*. Praha: Libri, 2000. s. 466.

106 DURDÍK, T. *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*. Praha: Libri, 2000. s. 464.

107 Srov. Tamtéž. s. 466.

108 SEDLÁČEK, A. *Hrady, zámky a tvrze království českého IX*. Praha: Argo, 1996. s. 85.

109 Srov. DURDÍK, T. *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*. Praha: Libri, 2000. s. 465.

vrcholu vápencové skály stávala původně o samotě, není jasné. Dnes ji obíhá parkán nejasného stáří opatřený výrazným skarpem. ¹¹⁰ „Na východní straně věže je rampouch snad později přidělaný proto, aby se mohlo z hradby přijít pod vchod k věži, který byl nad třetí podlahou. Vchod ten totiž jest z vnitřku pravý otvor, neboť dosud jest vidět krákorce a místo k zapadání mostu. Dobře tedy se dí v úředním listě kraje Prácheňského, že věž tato měla dva zdvihlé mosty. K tomu rampouchu se chodilo po šneku nebo točitých schodech, ale ke šneku se zvenčí odjinud přijít nemohlo. ¹¹¹

„Osud hradu Rábí je klasickou ukázkou ekonomické nezvladatelnosti výstavby. Rábí náleží mezi naše nejkvalitnější hradní stavby. Stále se zde provádějí archeologické výzkumy a hrad má stále ještě co říci. ¹¹²

3.5 Choustník

Hrad Choustník se nalézá v okrese Tábor. Nachází se na vysokém vrcholu nad stejnojmennou vsí.

Hrad založil Beneš po r. 1262, kdy získal toto panství od krále výměnou za Poděbrady. Jeho potomci zde žili do r. 1322, kdy podstoupili panství Rožmberkům. Dispozice je tvořena předhradím a dvojitým jádrem. Toto členění však nebylo původně zamýšleno a hrad ho získal až po svém založení. Stal se tedy sídlem dvou příslušníků téhož rodu. ¹¹³ Této dvoujádrové dispozici se říká ganerbenburg. Choustník má dvě brány, první branou vstupujeme ze staré jízdni cesty, nyní lesní cesty, do předhradí. Zde nalezneme již jen zbytky hospodářských budov. ¹¹⁴ „Dotčená dolní stavení opírala se o hradbu, která zavírala dolní ohradu na severní a východní straně, osahující vrátnici, dům holomci, konírny, chlévy, písárnu a některé místnosti hospodářské. Na stranu venkovskou neměla oken, jak se samo vyrozumívá. V jedné části nacházela se studeň hluboká, do skály vytesaná. To všechno, co posud vytesáno jest, z kamení postaveno bylo a také dobře shledati jest posud; avšak na velikém prostranství dolní ohrady byla zajisté ještě některá dřevěná stavení. ¹¹⁵

110 DURDÍK, T. *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*. Praha: Libri, 2000. s. 465.

111 SEDLÁČEK, A. *Hrady, zámky a tvrze království českého IX*. Praha: Argo, 1996. s. 87.

112 Srov. DURDÍK, T. *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*. Praha: Libri, 2000. s. 467.

113 Srov. DURDÍK, T. *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*. Praha: Libri, 2000. s. 213.

114 Srov. SEDLÁČEK, A. *Hrady, zámky a tvrze království českého III*. Praha: Argo, 1994. s. 73.

115 Tamtéž. s. 73.

„Přístupová cesta se v předhradí otáčela a po mostě na zděných pilířích vstoupila do vnitřního hradu.“¹¹⁶ Jak ukazují zbytky pilířů, k druhé bráně se přistupovalo po dřevěném mostě. Dostat jste se mohli pouze k poslednímu pilíři, kde navazoval most padací s věží.¹¹⁷ U brány bývala nepochybně vrátnice a hned za ní čtverhranná menší věž. Čtverhranná věž nepochybně sloužila k obraně vnitřního obraného mostu. Nebyla tak mohutná jako starší věž, zdi byly o méně než 2 metry široké, protože již nebylo místo. V této i ve věži starší se nacházelo vězení a v jedné z nich také i mučírna. Věž byla hluboká a první podlaha byla zároveň z vchodu. Podlahy věží byly dřevěné a měly 3 patra. Věže byly propojené parkány a na jižní straně zpevněny baštami.¹¹⁸ „Větší a starší západní části vévodí čtverhranný bergfrit zavázaný do obvodové hradby na nejvyšším místě staveniště. Rozměrný palác tohoto jádra, mimo suterény plochostropí, měl tvar písmene L. Vznikl ve dvou stavebních etapách a v patře obsahoval prostor (patrně kapli) osvětlenou kružbovými okny.“¹¹⁹ Že šlo o palác, soudí Sedláček podle zachovaných sklepů v jedné části. Páni zde bydleli jen krátký čas, palác byl tedy převážně obydlím purkrabským.¹²⁰ „Vedle paláce jest stavení čtverhranné neurčitého účelu, ale právě proto se nám zdá, že tu býval mlýn samotížný, pod nímž se také studnice nacházela. Na hradech, kteréžto v čas obléhání po dlouhý čas zavřeny byly, aneb z nichž se v dobách nepokojných ke mlýnům jezdit nemohlo, bylo mlýna velice potřeba; v každém hradě býval mlýn, když ne samotížný, aspoň ruční mlýnek.“¹²¹ Ze staré věže se vcházelo do parkánu, který byl po obvodu hradu. Z parkánu se mohlo též chodit i do příkopu. Aby se z příkopu sem nemohl dostat nepřítel, byl chráněn ještě valem.¹²² „Avšak na východní straně mimo hrad byl ještě jeden předmět, o nějž si obléhající své lebký rozbíjeli. Za koncem zadního hradu a za příkopem stojí na skalisku na tu stranu ke Mlýnům čtverhranné stavení. Nyní docela zbořené a zřícené, jehož zdi co do hrubosti přes 3 m. měří. Stavba tato, samotné tvrzi se podobající, bezpochyby již na konci 15. neb na počátku 16. století zpusťla, když jí již zapotřebí nebylo.“¹²³

Další stavební činnosti proběhly v roce 1322, kdy hrad dostali Rožmberkové. Přestavba se projevila hlavně v předhradí a ve vylepšení obranyschopnosti celého

116 DURDÍK, T. *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*. Praha: Libri, 2000. s. 214.

117 Srov. SEDLÁČEK, A. *Hrady, zámky a tvrže království českého III*. Praha: Argo, 1994. s. 73.

118 Srov. Tamtéž. s. 74.

119 DURDÍK, T. *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*. Praha: Libri, 2000. s. 214.

120 Srov. SEDLÁČEK, A. *Hrady, zámky a tvrže království českého III*. Praha: Argo, 1994. s. 73.

121 Tamtéž. s. 74.

122 Srov. Tamtéž. s. 75.

123 Tamtéž. s. 75.

hradu.¹²⁴ „Choustník je jako pannou mezi pevnostmi středověkými; pokud nám známo, nikdy dobyt nebyl. Tvrdot svou děkoval hrad Choustník dílem nepřístupnosti místa, dílem dobrým hradbám, dílem své válečné úpravě či tak řešené armatuře. Jménem tím značí se všechno to, což obranu hradu podporovalo; tedy všecko vystrojení hradeb a zásoby zbraní.“¹²⁵

Poslední písemná zpráva o opravě hradu pochází z roku 1563. Ke konci hradu také nepochybně přispěl rozklad a rozprodání choustnického panství v 16. století. A tak si hrad Choustník začal měnit na zříceninu.¹²⁶ „V odhadu z roku 1672 bylo poznamenáno – zámek Choustník starý pustý, toliko zdi stojí.“¹²⁷

3.6 Pernštejn

Hrad Pernštejn se nachází 9 km od Bystřice nad Pernštejnem. Hrad se nachází na vysokém ostrohu, nad říčkou Nedvědičkou. „Král moravských hradů stojí v srdci kraje v povodí horní Svratky, který se výsluhou dostal do vlastnictví rodu erbu zubří hlavy s houžví v nozdrách. Erb byl poprvé použit na pečeti z roku 1220 a souvisí s rodovou legendou.“¹²⁸ Pernštejn je považován za jednu z našich nejcennějších památek. Byl postaven na počátku 13. století. První zmínka se objevuje v roce 1285 – první majitelé se začínají zvat z Pernštejna. Jeho první písemně doložený majitel byl Štěpán z Medlova a hrad měl tehdy módní jméno Bärenstejn.¹²⁹

Dnes můžete vidět jakoby zázrakem neporušenou goticko-renesanční podobu z první poloviny 16. století, o níž se zapřičinili Pernštejnové. Jak už bylo řečeno, hrad se nachází na skalnatém ostrohu, kde má strategické místo. Ze tří stran je chráněn skálou a ze čtvrté je chráněn soustavou opevnění a příkopy.¹³⁰ „Zde bylo postaveno jádro hradu: okrouhlá věž, hradní palác a nádvoří chráněné hradbami. Tyto partie byly zcela překryty pozdějšími přístavbami, jen vysoká věž Barborka vyčnívá dodnes nad komplexem hradních budov. Kdo postavil jádro hradu a dal mu jméno, nevíme.“¹³¹

124 Srov. DURDÍK, T. *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*. Praha: Libri, 2000. s. 215.

125 SEDLÁČEK, A. *Hrady, zámky a tvrze království českého III*. Praha: Argo, 1994. s. 76.

126 Srov. TRÍŠKA, K. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku V*. Praha: Svoboda, 1986. s. 85.

127 Tamtéž. s. 85.

128 PLÁČEK, M. *Ilustrovaná encyklopedie moravských hradů*. Praha: Libris, 2001. s. 473.

129 Srov. DAVID, P.; SOUKUP, V. *Skvosty hradů*. Praha: Knižní klub, 2006. s. 126.

130 Srov. SPURNÝ, F. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku I*. Praha: Svoboda, 1983. s. 187.

131 Tamtéž. s. 187.

Pernštejnové byl velmi početný rod, a i když bylo v pernštejnském dominiu několik hradů, tak v polovině 14. století nestačily. Navíc byl Pernštejn považován za hlavní rodové sídlo. Proto v polovině 14. století získal novou podobu ganerbenburgu.¹³²

Dnešní přístupová trasa ze silnice k první bráně není původní, užívá se od poloviny 16. století.¹³³ „*Goticko renesanční branská věž stojí pod oblým předsunutým opevněním, které se skládá z podkovovité bašty a o něco pozdější obloukovité zdi na okraji mělkého příkopu. Podle obrazu hradu údajně z roku 1557 byla tato bašta uzavřená a zastřešená a vzdalovala postavení obláhatelů do bezpečnější vzdálenosti.*“¹³⁴ Touto branou vstupujeme do prvního předhradí. Tady se nacházejí hospodářské budovy – konírny, chlévy, hostinec či hájenka. V severním nároží se nachází renesanční bastion s branou, kterou vede původní cesta na hrad.¹³⁵ „*Cesta pokračuje přes most s pozdně gotickými pilíři a barokními oblouky do tzv. barbakánu. Je to vlastně na hrad vzácný ty předbraní, přizpůsobeného zdejšímu terénu. ... Čelní zeď barbakánu je 5,5 m silná, obsahuje tři dělové komory a je k ní připojena pozdně gotická strážnice.*“¹³⁶ Za barbakánem vstupujeme přes most na druhé předhradí, pod kterým se rozkládá obezděný příkop. Dále cesta pokračuje ke čtvrté bráně přes jednoobloukový most a obkružní příkop.¹³⁷ „*Brána ústí do předhradí kolem vnitřního hradu. Většina jeho hradeb nahradila ve 14. století starší, dřevohlinité opevnění. Nalevo od brány je mezerou vidět čtyřhranná věž čtyř ročních období, jinak též zvaná Hladomorna. Na jejím jihozápadním nároží je osazen mramorový reliéf zobrazující zmíněnou erbovní pověst.*“¹³⁸ Cesta vede dál podél západního průčelí jádra, na kterém se vyjímá množství arkýřů. Až do jižní části předhradí nalezneme domky, které sloužily k běžnému provozu hradu.¹³⁹ „*Východní kout předhradí je ukončen břitovou okrouhlou věží s průměrem 8,3 m. Na exponované místo, kde výšina klesá k Nedvědici, ji vložil v první čtvrtině 15. století Vilém I. Na západě je k věži přiložena renesanční, barokně upravená a vybavená kaple Obrácení sv. Pavla.*“¹⁴⁰ Na kapli navazuje budova purkrabství, která má pozdně gotický charakter.¹⁴¹ „*Zajímavá je věž čtyř ročních období. Do hradebního okruhu ji*

132 Srov. PLÁČEK, M. *Ilustrovaná encyklopedie moravských hradů*. Praha: Libris, 2001. s. 474.

133 Srov. Tamtéž. s. 474.

134 Tamtéž. s. 476.

135 Srov. Tamtéž. s. 476.

136 Tamtéž. s. 476.

137 Srov. Tamtéž. s. 476.

138 PLÁČEK, M. *Ilustrovaná encyklopedie moravských hradů*. Praha: Libris, 2001. s. 477.

139 Srov. Tamtéž. s. 477 - 478.

140 Tamtéž. s. 478.

141 Srov. Tamtéž. s. 478.

také dodatečně vložil Vilém I. Tehdy měla, kromě suterénu hladomorny, dvě další podlaží. Při přestavbě na konci 15. století ji zvýšil o další dvě podlaží s rožními, nakoso obsazenými arkýři. Starší obrannou funkci přitom změnili na obytnou, a proto ji spojili krytými můstky s hradním jádrem. Úpravami v roce 1886 získala vyhlídkovou terasu a vznikla v ní historizující zbrojnice.¹⁴² Abychom se dostali do hradního jádra, musíme použít krytou schodišťovou rampu, ta vede při východní hradbě.¹⁴³ „Dnešní vstup do hradního jádra vede od východu brankou s bohatým pozdě gotickým portálem a vrátnicí. Od branky směřují schody přímo do hlavního komunikačního prostoru hradu – síně se sklípkovou klenbou a schodišti, a chodbou vpravo do miniaturního dvorku zvaného Tyrolský. Toto schéma je však produktem druhé poloviny 15. století, neboť starší vstup do jádra byl od jihu.“¹⁴⁴ Nejstarší z celého paláce je Jižní palác. V jeho prvním patře se nachází dnešní Rytířský sál se štukovou a freskovou výzdobou. Ve 14. století byl rozšířen severní palác, aby dopovídal větším obytným nárokům. Hrad byl přestavován ve své době ještě nesčetněkrát a stále se zvětšoval.¹⁴⁵ Z důvodu nedostatku místa, kvůli poloze na skalnatém ostrohu, se hrad nemohl rozrůstat do šířky. Proto za použití arkád se rozrůstal do výšky. Díky tomu vděčíme za tajemný vzhled hradu. Skalnatý terén je i součástí interiérů a například ve vstupní hale vyčnívá ze stěn a podlahy, což dodává hradu ještě více tajemnou krásu.

„Dnes je hrad majetkem státu. Státní památková péče v posledních letech zpřístupnila tuto jedinečnou stavební památku naší národní minulosti, která je dokladem, jak kdysi vypadalo sídlo předních velmožů země.“¹⁴⁶

3.7 Rožmberk

„Málo jest v Čechách hradů, kteří Rožemberku krásnou svou polohou a starověkým rázem svým vyrovnají; jest tato kolébka rodu mocného, který po králi první v zemi místo míval, pravým obrazem staročeského mohutného hradu.“¹⁴⁷ Rožmberk se nachází 18 km od Českého Krumlova a patří mezi nejstarší hrady Jižních Čech. Je umístěn na ostrohu, který obtéká řeka Vltava.

142 PLÁČEK, M. *Ilustrovaná encyklopedie moravských hradů*. Praha: Libris, 2001. s. 478.

143 Srov. Tamtéž. s. 479.

144 Tamtéž. s. 479.

145 Srov. Tamtéž. s. 479.

146 SPURNÝ, F. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku I*. Praha: Svoboda, 1983. s. 192.

147 SEDLÁČEK, A. *Hrady, zámky a tvrze království českého III*. Praha: Argo, 1994. s. 97.

Hrad byl vybudován rodem Vítkovců v polovině 13. století. Poprvé je ale písemně doložen r. 1250 a to jako majetek Voka z Rožmberka. Hlavním rožmberským sídlem byl až do 90. let, kdy tento post dostal Český Krumlov.¹⁴⁸ Na cestu do hradu se dostaneme z lateránu, který se rozkládá na úpatí a úbočí skalního ostrohu i podél řeky. Rožmberk je rozdělen na 2 samostatné hrady. Nyní se nazývají Dolní hrad a Horní hrad. „Ale v 15. století vyskytuje se také pojmenování většího neb horního hradu a druhého dolního hradu (tedy Hrádku) na Rožemberce, a v nejedněch pamětech mluví se o dvou hradech, což k tomu vede, že byl každý z nich k obraně zvláště zásoben, jakož se i to nachází, že tu někdy dva purkrabě bývali. Nyní se starý (zadní hrad) a nový zámek (toliko část většího hradu), a oboje jsou doposud hlubokým, ve skále vytesaným příkopem odděleny.“¹⁴⁹ Užívá se ale také označení přední a zadní hrad. „Starší je nepochybně níže položený hrad.“¹⁵⁰ K dolnímu hradu se vstupuje po dřevěném mostě přes příkop. Ačkoliv pochází z 13. století, jeho současná podoba pochází z přestavby v 18. století.¹⁵¹ „Jeho stavba započala čtvercovou věží, která si doposud uchovala ještě románské okénko. K ní se v další fázi přiložilo ohrazení nevelkého areálu Dolního hradu s menší obdélnou věží i na protilehlé severní straně. Nelze vyloučit, že se do hradu původně vcházelo od jihu branou v blízkosti starší věže. Palác nejasného středověkého vývoje patrně postupně vyplnil celou východní stranu dispozice. Někdy koncem 13. či spíše v průběhu 14. století, byl výše na ostrohu nad ním založen Horní hrad, a při této příležitosti nejspíše mohlo dojít i ke změně komunikačního schématu Dolního hradu.“¹⁵² K dalším úpravám Dolního hradu došlo 1710 – 1716 za rodu Boquoyů. A 1846 – 1857 hrad dostal svou dnešní novogotickou podobu.¹⁵³ „V místnostech v prvním poschodí byly provedeny četné úpravy, po nichž se hrad stal jakýmsi památkem buquoyského rodu a sbírkou uměleckých předmětů různého druhu.“¹⁵⁴

Z horního hradu se dochoval jen okrouhlý bergfrit zvaný Jakobínka, neboť hrad 1522 vyhořel. Podle této věže Tomáš Durdík usuzuje, že se jednalo o hrad bergfritové dispozice. Hrad mohl vzniknout jako sídlo jednoho z více bratří z Rožmberka v době,

148 Srov. DURDÍK, T. *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*. Praha: Libri, 2000. s. 485.

149 SEDLÁČEK, A. *Hrady, zámky a tvrze království českého III*. Praha: Argo, 1994. s. 99.

150 DURDÍK, T. *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*. Praha: Libri, 2000. s. 486.

151 Srov. SEDLÁČEK, A. *Hrady, zámky a tvrze království českého III*. Praha: Argo, 1994. s. 100.

152 DURDÍK, T. *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*. Praha: Libri, 2000. s. 486.

153 Srov. TRÍSKA, K. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku V*. Praha: Svoboda, 1986. s. 168.

154 TRÍSKA, K. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku V*. Praha: Svoboda, 1986. s. 186.

kdy dolní hrad již kapacitně nepostačoval. Situování vstupu také napovídá, že šlo o samostatný hrad, který s dolním hradem nesouvisel. Rozsah ani přesné umístění Horního hradu není zatím bez archeologického průzkumu dobře znám.¹⁵⁵ Roku 1855 vznikl přestavbou renesančního křídla tzv. Nový zámek. Jednoduchá dvoupatrová budova s třípatrovou přístavbou se zbytky sgrafitového členění.¹⁵⁶ Jak už bylo řečeno, z Horního hradu se dochovala věž zvaná Jakobínka, tu krásně popisuje August Sedláček. „Vchod v přízemí jejím vnově vylomený vede do jejího vnitra a ukazuje, že jsou zdi velikána tohoto 14 šíří. Kde nyní stojíme, bývalo vězení podzemní, podlé pověsti tak hluboké, jako byla věž vysoká, ale nyní jest docela zasypáno. Nad tímto džbánem neb kabátem byla nad sebou ještě dvoje vězení a nad nimi snad mučírna. Starodávné dvěře do věže klenuté tak, jak býval obyčej za Jíříka Poděbradského, jsou zvýší asi dvou poschodí a ukazují k tomu, že se na věž bud' zvenčí po schodech a neb z nějakého dřevěného stavení chodbou chodívalo. Na hoře pod samou střechou většina jest věže hrubými krákorci na niž dřevěná pavlač spočívala, zdivo pak obrostlé jest malými smrky, na nichž sice krajináři libo zřítí, ale nikoliv milovníku starožitností, poněvadž se jimi zdi trhají a také do nich voda zatéká.“¹⁵⁷

3.8 Dívčí kámen

Trosky hradu Dívčí kámen, nyní známější pod jménem Dívčí kámen se nachází deset kilometrů severně od Českého Krumlova. Pozůstatky hradu se tyčí na skalnatém vrchu na levém břehu Vltavy. Podle archeologických nálezů zde bývalo hradiště z doby halštacké.

„Dívčí kámen náleží k nemnoha hradům v českých zemích, o niž se zachovala zakládací listina. K jeho stavbě dal souhlas r. 1349 král Karel IV. bratrům Petru, Joštu, Oldřichu a Janu z Rožmberka.“¹⁵⁸ Podle typologie Tomáše Durdíka řadíme tento hrad do dvoupalcové dispozice.

155 Srov. DURDÍK, T. *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*. Praha: Libri, 2000. s. 486.

156 Srov. TRÍSKA, K. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku V*. Praha: Svoboda, 1986. s. 168.

157 SEDLÁČEK, A. *Hrady, zámky a tvrze království českého III*. Praha: Argo, 1994. s. 100.

158 TRÍSKA, K. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku V*. Praha: Svoboda, 1986. s. 53.

August Sedláček se odkazuje na plán zříceniny z r. 1798, který se nachází v Krumlovském archivu, kde jsou zobrazeny dva vstupy do hradu. Vstoupit se mohlo branou buď od východu či západu.

Vstup do hradu hlídaly hned 3 brány. První brána se nacházela v předhradí a nacházela se u ní i vrátnice. V předhradí stály hospodářské budovy a stáje. Směrem vzhůru následovala druhá brána, která vedla do lateránu. Brána byla zakončena dvoupatrovou obranou věží, řazenou do opevnění.¹⁵⁹ „*Za touto branou se postupovalo úzkým průchodem k bráně v ohradní zdi předbraní a dále k dvoupatrové hranolové věži s bránou do předhradí vlastního hradu.*“¹⁶⁰ „*Brána sama se dosti udržela. Skládá se ze tří zdí k severu, západu a jihu obrácených; čtvrté zdi nikdy nebylo. Co se do úpravy její bývalé dotýče, nezachovalo se tu ani památky, ale odjinud lze odvoditi, že byla uvnitř ze dřeva roubena a na místě střechy, že měla obvyklé dříve podsebití ven povydané.*“¹⁶¹ Touto třetí branou se dostaneme na rozlehlé předhradí, kde se nyní nacházejí jen sesuté zdi původních stavení. Na východní straně předhradí se nacházela strážní věž. „*Severně jest dlouhá, rovná a hrubá hradba, zavírající předhradí na této velmi příkré straně, avšak pro jistotu zesílena byla na venkovské straně hradbou a dvěma věžema, z níž ona k východu položena také ostříhala počátku podhradí.*“¹⁶² A na východě byl situován palác.

Dvoupalcové jádro se nachází na nejvyšším bodě skály. Do hradu vedl most na vysokých pilířích, podobně jako dnes na Krumlově, postavený blízko ke hradu, aby bylo místo na spuštění mostu. Pro pěší vedly do hradu schody.¹⁶³ „*Značná část obou paláců se dochovala v plné výši tří pater. V každé úrovni obsahovaly tři plochostropé místnosti.*“¹⁶⁴ „*Doposud se nacházejí na nich veliká okna i s těmi lavicemi kamennými, na nich sedajíce z okna do rozkošné krajiny se dívali; také bílá omítka neboli, jak říkávali, dynchování se na oknech a na zdech udrželo, jako by bylo uděláno nedávno.*“¹⁶⁵ V prvním paláci, jehož okna směřovala jen na čtverhranný dvůr, byli úředníci, duchovní a čeleď. Zde se také nacházel klenutý průjezd na nádvoří. Druhý palác byl palácem panským. Všechna okna byla situována pouze na nádvoří z obraných

159 Srov. TRÍSKA, K. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku V*. Praha: Svoboda, 1986. s.54.

160 Tamtéž. s. 54.

161 SEDLÁČEK, A. *Hrady, zámky a tvrze království českého III*. Praha: Argo, 1994. s. 63.

162 Tamtéž. s. 63.

163 Srov. Tamtéž. s. 63.

164 DURDÍK, T. *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*. Praha: Libri, 2000. s. 350.

165 SEDLÁČEK, A. *Hrady, zámky a tvrze království českého III*. Praha: Argo, 1994. s. 63.

důvodů¹⁶⁶ „Jako přední dům jest i tento na tři části rozdělen a obsahoval ve svém přízemí rozličné komory, snad i kuchyni, lázeň a prádelnu, nad tím byly světnice a v druhém poschodí bezpochyby velká síň.“¹⁶⁷ Oba paláce byly spojeny mezi sebou širokou zdí a propojeny parkány. „Tyto zdi i ty, kteréž oba domy zavíraly, neměly na venkovské straně oken leč v přiměřené výšce, kam střely buď nedosáhly, aneb byvše vystřeleny již vysokým letem sílu ztratily.“¹⁶⁸

Počátkem 16. století byl hrad částečně opraven. Ale stavební práce vyžadovaly nemalé náklady, a proto Petr z Rožmberka, tehdejší majitel, rozhodl hrad dále neupravovat. Inventář převezl do Krumlova a opuštěný hrad tak propadl úplné zkáze.¹⁶⁹

166 Srov. SEDLÁČEK, A. *Hrady, zámky a tvrze království českého III*. Praha: Argo, 1994. s. 63.

167 Tamtéž. s. 63.

168 Tamtéž. s. 63.

169 Srov. TRÍSKA, K.; *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku V*. Praha: Svoboda, 1986. s. 54.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 ŘEŠENÍ OSOBNÍHO TVŮRČÍHO ZÁMĚRU

Praktická část bakalářské práce obsahuje 9 grafických listů. Finální listy jsou zhotoveny technikou linorytu. Tato technika byla vybrána pro její měkkost, narozdíl od plechu používaného při suché jehle. Původní koncept byl vytvořit aktuální pohled na české hrady tvořené podle fotografií. Postupně byly navštíveny všechny zmiňované hrady a pořízena kompletní fotodokumentace z různých stran a poloh. Tyto návštěvy byly spojeny i s průzkumem hradních archivů a pátráním po grafikách a malbách, které ukazují starší pohledy na hrady. Z rozsáhlého souboru fotografií byly vybrány 2 – 3 fotografie, se kterými se dále pracovalo jako s předlohou pro uhlové kresby. Pohledy na hrady jsou zvoleny z nejčastěji typických pohledových míst. Byly voleny takto proto, že pokud by měly funkci ilustrační, měly by být ihned rozpoznány. Z tohoto důvodu jsou také ztvárněny realistickou formou s množstvím detailů bez určité míry stylizace. Postupem času jsou pohledy ovlivněny pohledem romantismu a mají tak romantický ráz, kde je použita určitá stylizace hlavně v kamenných zdech a v okolní krajině.

Technika linorytu vyžaduje velice soustředěnou práci, neboť její proces odebrání hmoty je nevratný. Na linoryty bylo použito obyčejného linolea. Na jeho rubové části byly přeneseny základní obrysy a dále bylo pracováno pomocí lihového fixu, dokud nevznikla autentická kresba. Byl použit jak tenký, tak tlustý fix, aby zanechal rozdílnou stopu. Stopa zanechána lihovým fixem byla považována za finální, zbytek byl odryt. Bylo spíše pracováno s malými plochami a detaily než, jako u většiny grafiků, s velkými plochami, aby vznikaly větší kontrasty mezi černou a bílou. V tomto ohledu jsme se inspirovaly u romantických grafiků, kteří detailně propracovávali každý kus. Byla použita rydla ve tvaru V, které umožňují vytvořit velmi tenkou linku a ve větších plochách rydla ve tvaru U, které za sebou zanechávají naopak velmi širokou stopu. Po procesu rytí nastává proces tisku. Pro tisk byly zvoleny jemně tónované papíry okrové barvy s menší gramáží. Okrová barva má evokovat starý papír a navíc kontrastně nerozbíjí hmotu jako kontrast černé a bílé. Pro tisk jsme zvolili černou s příměsí hnědé, aby opticky lépe přilnula k okrové barvě papíru. Papíry jsme namáčeli jako u techniky suché jehly, neboť lépe přijímá barvu.

S výslednými tisky jsme původně chtěli experimentovat. Jako jedna z mnoha variant byla kolorovat tisk akvarelovými barvami tak, aby vznikaly různé atmosférické

situace dne jako je zachycovali v romantismu. Další možností bylo tisknout bez barvy, aby vznikl reliéfní otisk zvaný slepotisk vytvořený pod velkým tlakem lisu. Bohužel z důvodu nedostatku času jsme zůstaly pouze jen u spekulací.

Výsledné artefakty slouží hlavně k poznání řemeslného zpracování techniky linorytu, ale i pochopení motivu hradu. Mohou být taky druhotně použity jako další dobový náhled pro příští generace, ilustrace do kastellologických publikací, brožur nebo informačních letáků či jako ilustrace do čítanek a učebnic. Mohou být také použité jako polednice.

5 POUŽITÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE VE VÝTVARNĚ PEDAGOGICKÉ PRAXI

Můžeme se domnívat, že téma hradů a zámků je velmi vhodné pro použití v rámci školní praxe. Neboť každý z žáků se již s nimi setkal, ať už na školním nebo v rámci rodinného výletu. Určitě viděli fotografie v naučných knihách nebo časopisech a rozhodně je znají z pohádek. Motiv hradu s velkou věží a zakletou princeznou znají již od malička. Mnoho chlapců znají hrady jako fortifikační architekturu a spojují je i s rytíři na koních.

V mladším školním věku by se začínalo právě s motivem pohádek a povídek z minulosti. V mladším školním věku se doporučuje motivace formou pohádek. Pohádky nabízejí pomoc, v obrazech a metaforách vyjadřují touhu po šťastném a smysluplném životě. Ve starším školním věku tato tendence přechází k mytologii. Tato výuka může být spojena i s výukou literatury, kdy si osvěží paměť tím, kde všude se motiv hradu objevuje. Ovšem technika linorytu zde není kvůli její náročnosti a práci s ostrými rydly příliš vhodná.

U žáků druhého stupně se v dnešní době nabízí hned několik možností a řešení. Jako první řešení se mám nabízí možnost návštěvy hradů a zřícenin našeho okolí. Jako rozcvičku můžeme použít i architekturu v naší obci nebo městě, jako třeba kostel či kapičku. O vybraném objektu by se žáci měli snažit dozvědět co nejvíce a pokud bude možné získat představu již o realizovaném pohledu. Žáci by si měli zaznamenat základní věci a udělat si rozvrh daného místa. Ideálně pořídit si studijní kresby nebo fotografie. S dnešní moderní dobou a rozmachem multimediální kultury by se žáci měli v rámci úkolu seznámit, či i využít této techniky. Vzniklé fotografie upravit v počítačových programech a vyzkoušet si tak všechny nabízené úpravy a možnosti. S výslednými fotografiemi můžou dále pracovat jako s barevnými předlohami. S posbíranými materiály pak budou pracovat na svých finálních pracích a to buď zadanou nebo i volnou technikou. Jako výsledná práce vznikne komplexní soubor skic, předloh a variant až po finální výkres, grafiku či malbu. Žáci se tak naučí postup, který by měli při práci dodržovat a vyzkouší si i práci v plenéru.

Jako další možnou variantou při práci s touto tematikou je použití různých obrazových zdrojů. Žáci si vyberou kastellologický objekt a za pomoci internetu, encyklopedií, časopisů a dalších dostupných zdrojů získají přehled o svém vybraném

objektu. Tuto práci můžeme skloubit i s výkladem o prvním archeologickém zájmu našich hradů. Můžeme je seznámit s dobou romantismu a prvními výpravami za českými hrady. Oni sami si můžou vyzkoušet tuto činnost. Vybraný objekt zpracují kresebně či graficky a zařadí text, který si připravili. Práce má opět dvě technologické řešení. Finální verze mohou naskenovat a za pomoci počítačových programů a s přidáním vlastního textu vytvořit list do kastellologické knihy. Zde mohou spolupracovat také například s výukou slohu, kde jejich úkolem bude popsat hrad, který navštívili nebo z dějepisu, kde zas mohou popsat historický význam zvoleného místa. Druhou možností je text napsat ručně a spojit tak výuku s typologií. Finální dílo bude brožura složená z prací celé třídy.

Technika linorytu je pro žáky nejjednodušší ukázkou grafických technik tisků. U nižších ročníků můžeme začít s odryváním brambor, které pak použijeme jako razítka. U vyšších ročníků opět postupovat od předlohy k realizaci na linoleu. Žáci by opět měli být seznámeni s historií této techniky a také s umělci, kteří tuto techniku používali nejvíce.

ZÁVĚR

Tato bakalářská práce si vytyčila za cíl zařadit hrad a jeho výtvarné využití do nové doby, ukázat jak se hrady vrátily a jaké využití pro ně tato doba měla. Vypracování tohoto tématu bylo pro mě velkým přínosem. Má upozornit na to jak naši lidé v romantismu nahlíželi na hrad a zamyslet se nad tím jak na něj nahlížíme mi z doby moderní. Prohloubilo mé znalosti ohledně kastellologie a hlavně vneslo romantické tendence do mé tvorby. Při psaní jsem našla spoustu zajímavé literatury a odkazů, které budu i nadále sledovat. Velmi mě oslovily knihy Augusta Sedláčka a práce Františka Alexandra Hebery, jejich poetické zpracování krásně vyjadřuje filosofii v době romantismu. Osobně si myslím, že žáci by se měli dozvědět o těchto velikánech a znát historii znovunalezení hradů.

V teoretické části mě zaujala kapitola týkající se hlavních myšlenek romantismu. Zaujala mě kniha od Umberta Eca Dějiny krásy. Také to, že v každé době měli přesně definované, jakým směrem se bude ubírat jejich vkus a jak se tento ideál měnil. V kapitole, ve které pojednávám o architektuře hradů zobrazených v praktické části, ve které jsem čerpala ze starší i novodobé literatury, jsem zjistila, že mnoho architektonických prvků již nenávratně zmizelo. Například i hradu Maindštejn chybí zcela zeď v předhradí. Smutné je to, že byla opět použita jako stavební materiál pro chaty stojící v okolí. Měli bychom se zamyslet jak tomuto problému čelit a ochraňovat hrady a zříceniny před vandaly.

Praktická část pro mě byla neméně hodnotným přínosem. Bavila mě tato práce, získávání podkladů a předloh. Ale i finální hotovení grafických listů. Za pomoci profesorky Vilhelmové jsem získala velmi cenné rady jak pracovat touto technikou. Myslím si, že od původní plánované představy realizované práce jsem se odklonila jen málo.

Jsem přesvědčena, že i nadále se budu věnovat technice linorytu a námětu hradů a zřícenin. Během práce vznikaly další a další nápady na zobrazení a rozšíření tohoto tématu. Ráda bych si také zkusila zpracovat téma v technice suché jehly, která byla hlavní technikou Karla Liebschera.

SEZNAM LITERATURY A POUŽITÝCH ZDROJŮ

1. SEDLÁČEK, A. *Hrady, zámky a tvrze království českého I*. Praha: Argo, 1993. 259 s. ISBN 80-85794-27-6
2. SEDLÁČEK, A. *Hrady, zámky a tvrze království českého III*. Praha: Argo, 1994. 308 s. ISBN 80-85793-27-6
3. SEDLÁČEK, A. *Hrady, zámky a tvrze království českého IV*. Praha: Argo, 1995. 376 s. ISBN 80-85794-30-6.
4. SEDLÁČEK, A. *Hrady, zámky a tvrze království českého IX*. Praha: Argo, 1996. 279 s. ISBN 80-7203-041-8.
5. SEDLÁČEK, A. *Hrady, zámky a tvrze království českého XI*. Praha: Argo, 1997. 294 s. ISBN 80-7203-140-6.
6. MENCLOVÁ, D. *České hrady, díl první*. Praha: Odeon, 1972. 435 s.
7. MENCLOVÁ, D. *České hrady, díl druhý*. Praha: Odeon, 1972. 551 s.
8. BLAŽÍČEK, O. J. KROPÁČEK, J.; *Slovník pojmů z dějin umění*. Praha: Odeon, 1991. 246 s. ISBN 80-207-0246-6.
9. Kolektiv autorů.; *Nová encyklopedie českého výtvarného umění* Praha: Academia, 1995. 1103 s. ISBN 80-200-0522-6
10. BALEKA, J. *Výtvarné umění, výkladový slovník*. Praha: Academia, 1997. 429 s. ISBN 80-200-0609-5.
11. ECO, U. *Dějiny krásy*. Praha: Argo, 2005. 439 s. ISBN 80-85032-51-1.
12. BĚLOHLÁVEK, M. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku IV*. Praha: Svoboda, 1985. 521 s.
13. TRÍSKA, K. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku V*. Praha: Svoboda, 1986. 293 s..
14. SPURNÝ, F. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku I*. Praha: Svoboda, 1981. 364 s.
15. PLAČEK, M. *Ilustrovaná encyklopedie moravských hradů*. Praha: Libri, 2001. 768 s. ISBN 80-7277-046-2
16. DURDÍK, T. *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*. Praha: Libri, 2000. 733 s. ISBN 80-7277-003-9.

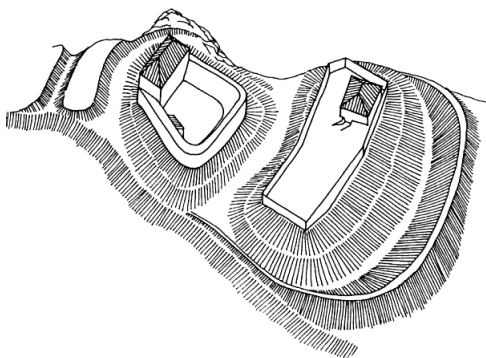
17. DAVID, P. SOUKUP, V.; *Skvosty hradů*. Praha: Knižní klub, 2007. 207 s. ISBN 978-80-242-1831-1
18. KVĚT, J. *Má vlast - česká krajina v díle našich malířů*. Nakladatelství Orbis, Praha 1941. 41 s.
19. BLÜML, J. BLÜMLOVÁ, D.; JIROUŠEK, B. et al. *Jihočeši v české historické vědě*. České Budějovice : Jihočeská univerzita, 1999. 159 s. ISBN 80-7040-389-6

OBRAZOVÁ PŘÍLOHA

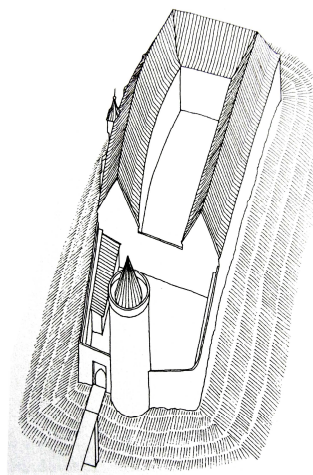
Příloha I. Obrazová dokumentace k teoretické části.....54

Příloha II. Obrazová dokumentace k praktické části.....58

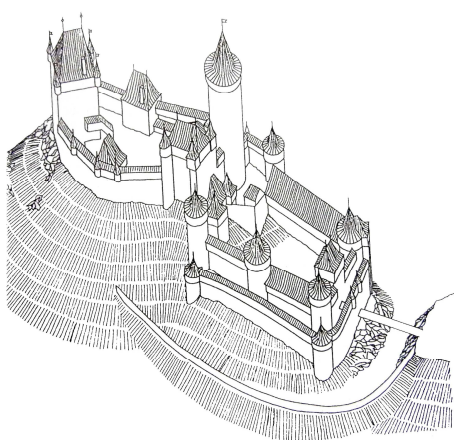
PŘÍLOHA I.

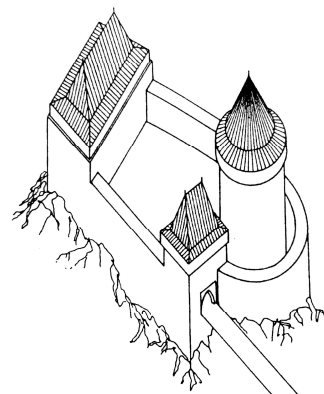
Obr. 1: Hrad přechodového typu

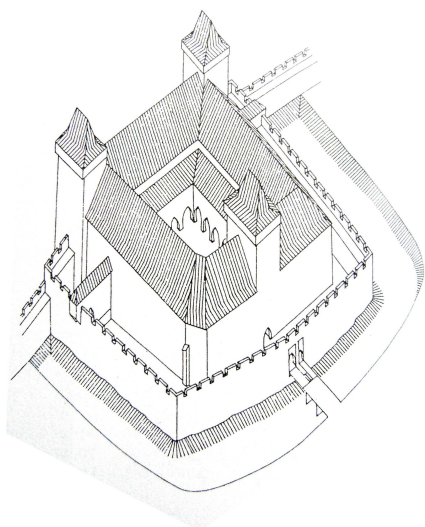
Obr. 2: Hrad s obvodovou zástavbou

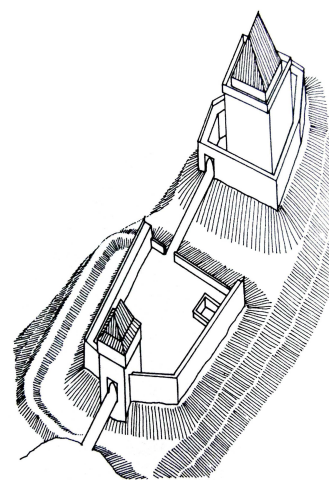
Obr. 3: Hrad typu francouzského kastelu

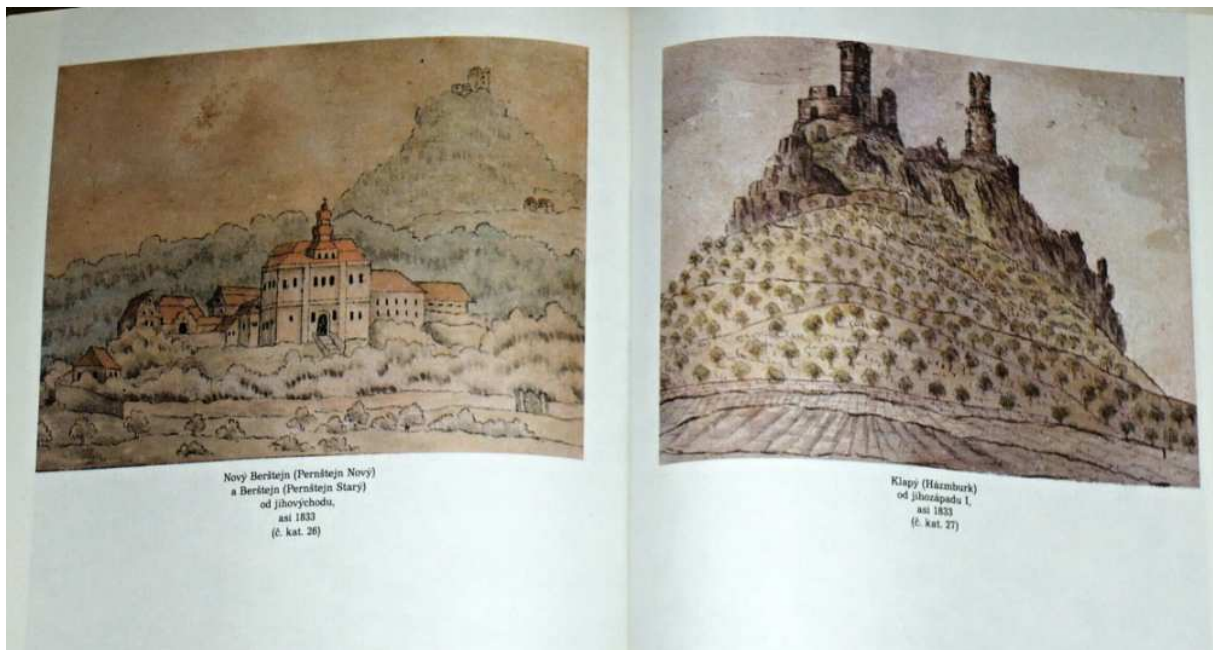
Obr. 4: Hrad typu bergfritového

Obr. 5: Hrad typu středoevropského kastelu

Obr. 6: Hrad typu donjonového

Obr. 7: Publikace Karel Hynek Mácha – Hrady spatřené

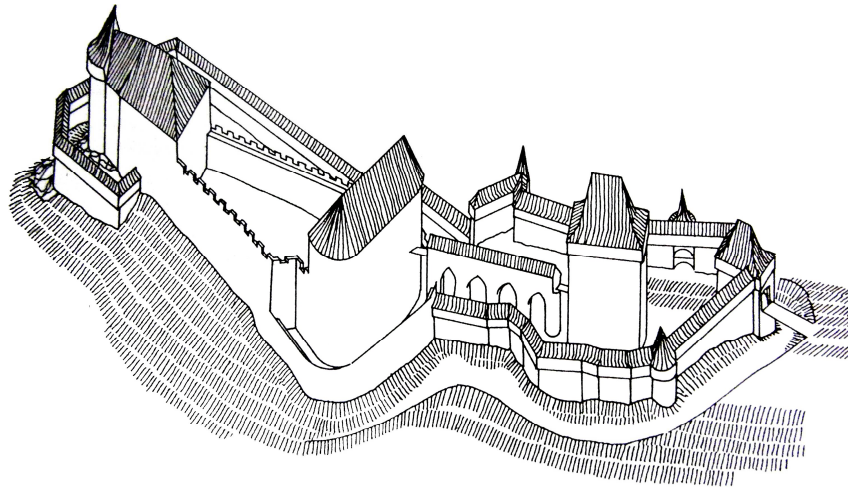
Obr. 8: Antonín Mánes

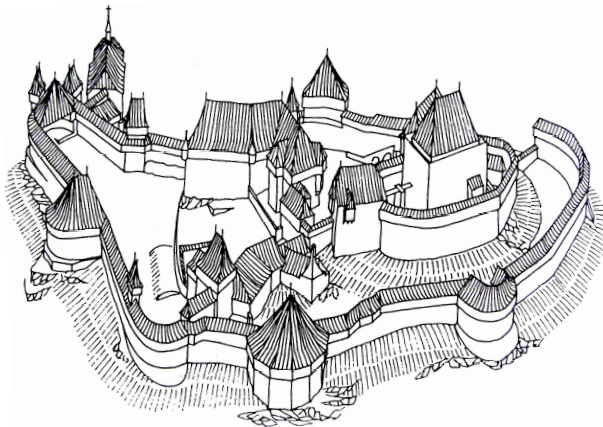
Obr. 9: Hugo Ullik

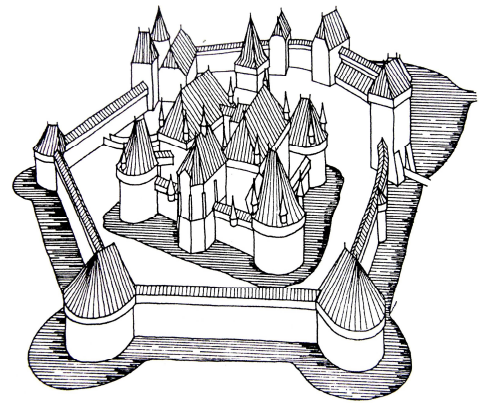
Obr. 10: Karel Liebscher - Choustník

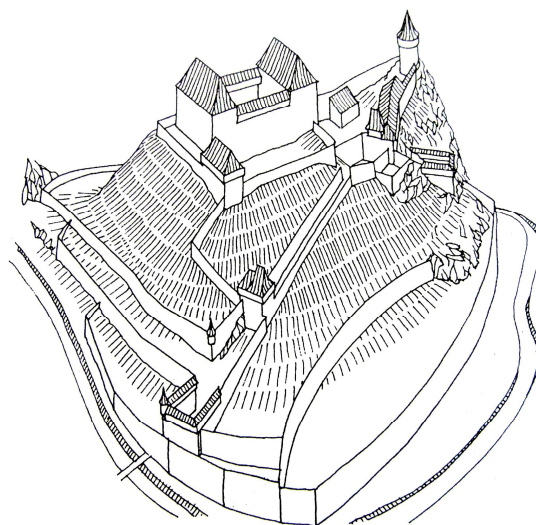
Obr. 11: Model - Velhartice

Obr. 12: Model - Rabí

Obr. 13: Model - Švihov

Obr. 14. Model – Dívčí Kámen

PŘÍLOHA II.

Obr. 15: Fotografická předloha - Velhartice

Obr. 16: Grafický list - Velhartice

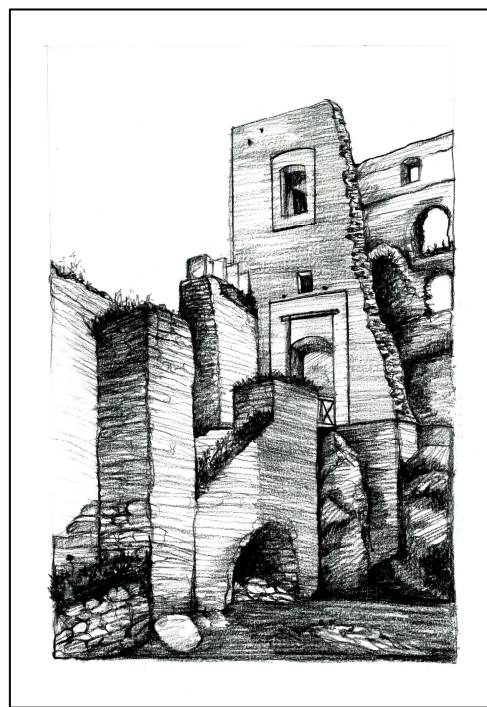
Obr. 17: Fotografická předloha - Kašperk

Obr. 18: Grafický list - Kašperk

Obr. 19: Fotografická předloha - Rabí

Obr. 20: Skica - Rabí

Obr. 21: Grafický list - Rabí

Obr. 22: Fotografická předloha – Rabí, detail Nové pokoje

Obr. 23: Grafický list – Rabí, detail Nové pokoje

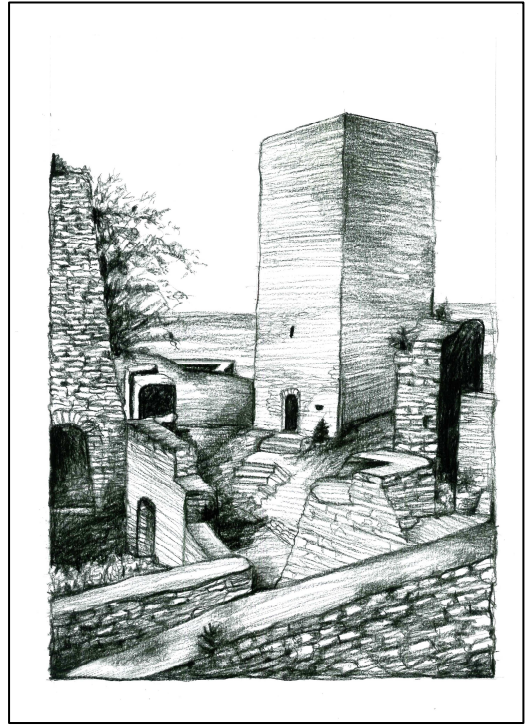
Obr. 24: Fotografická předloha - Švihov

Obr. 25: Grafický list - Švihov

Obr. 26: Fotografická předloha - Choustník

Obr. 27: Skica - Choustník

Obr. 28: Grafický list - Choustník

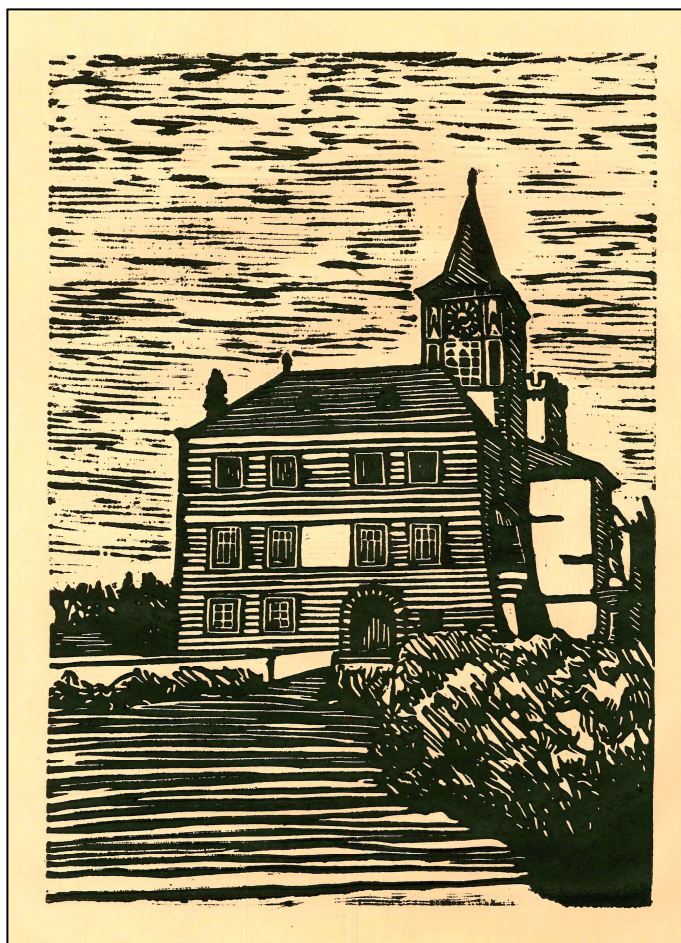
Obr. 29: Fotografická předloha - Pernštejn

Obr. 30: Grafický list - Pernštejn

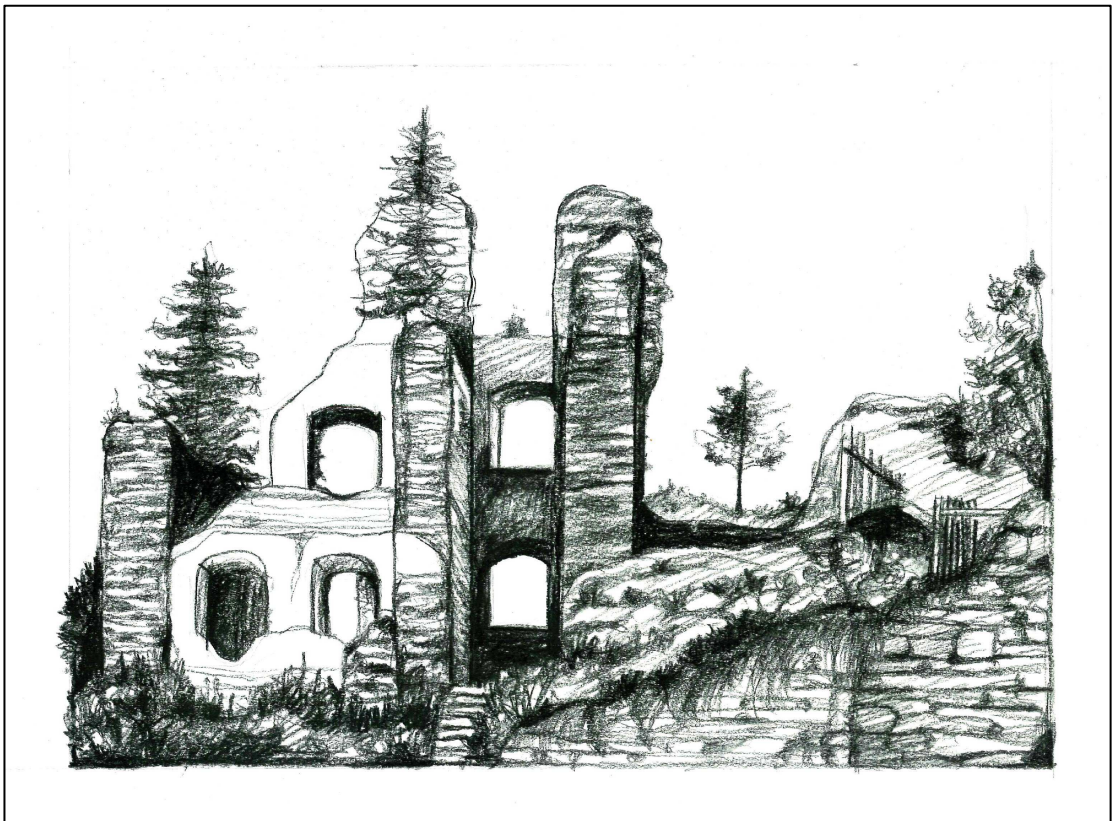
Obr. 31: Fotografická předloha - Rožmberk

Obr. 32: Grafický list - Rožmberk

Obr. 33: Fotografická předloha – Dívčí Kámen

Obr. 34: Skica – Dívčí Kámen

Obr. 35: Grafický list – Dívčí Kámen

SEZNAM OBRAZOVÝCH PŘÍLOH

- Obr. 1. Hrad přechodového typu
DURDÍK, T. *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*. Praha: Libri, 2000.
s. 50. ISBN 80-7277-003-9.
- Obr. 2. Hrad s obvodovou zástavbou
DURDÍK, T. *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*. Praha: Libri, 2000.
s. 152. ISBN 80-7277-003-9.
- Obr. 3. Hrad typu francouzského kastelu
DURDÍK, T. *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*. Praha: Libri, 2000.
s. 571. ISBN 80-7277-003-9.
- Obr. 4. Hrad typu bergfritového
DURDÍK, T. *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*. Praha: Libri, 2000.
s. ISBN 80-7277-003-9.
- Obr. 5. Hrad typu středoevropského kastelu
DURDÍK, T. *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*. Praha: Libri, 2000.
s. 432. ISBN 80-7277-003-9.
- Obr. 6. Hrad typu donjonového
DURDÍK, T. *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*. Praha: Libri, 2000.
s. 96. ISBN 80-7277-003-9.
- Obr. 7. Publikace Karel Hynek Mácha – hrady spatřené od Bohumíra Mráze
Antikvariát Bohumín, [online], Dostupné z WWW:
http://www.antikvariát-bohumín.cz/images_zbozi/7037_2_big.jpg
- Obr. 8. Antonín Mánes – Krajina s Belvederem
Renata Jágrová [online], Dostupné z WWW:
http://files.foto-renata-jagrova.webnedo.cz/system_preview_detail_20000042-043040ac5-public/IMG_3911.jpg
- Obr. 9. Hugo Ullik
Leccos [online], Wikipedie. Dostupné z WWW:
http://leccos.com/pics/pic/ullik_hugo-_obraz.jpg
- Obr. 10. Karel Liebscher
Liebscher, Karel - Choustnik.jpg [online], Dostupné z WWW:
http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Liebscher,_Karel_-_Choustnik.jpg
- Obr. 11. Model hradu Velhartice
DURDÍK, T. *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*. Praha: Libri, 2000.
s. 586. ISBN 80-7277-003-9.

- Obr. 12. Model hradu Rabí
DURDÍK, T. *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*. Praha: Libri, 2000.
s.466. ISBN 80-7277-003-9.
- Obr. 13. Model hradu Švihov
DURDÍK, T. *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*. Praha: Libri, 2000.
s. 547. ISBN 80-7277-003-9.
- Obr. 14. Model hradu Dívčí kámen
DURDÍK, T. *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*. Praha: Libri, 2000.
s. 351. ISBN 80-7277-003-9.
- Obr. 15. Fotografická předloha hradu Velhartice
Archiv autora
- Obr. 16. Finální grafický list hradu Velhartice
Archiv autora
- Obr. 17. Fotografická předloha hradu Kašperk
Archiv autora
- Obr. 18. Finální grafický list hradu Kašperk
Archiv autora
- Obr. 19. Fotografická předloha hradu Rabí – vstup do donjonu
Archiv autora
- Obr. 20. Skica hradu Rabí – vstup do donjonu
Archiv autora
- Obr. 21. Finální grafický list hradu Rabí – vstup do donjonu
Archiv autora
- Obr. 22. Fotografická předloha hradu Rabí – detail Nových pokojů
Archiv autora
- Obr. 23. Finální grafický list hradu Rabí – detail Nových pokojů
Archiv autora
- Obr. 24. Fotografická předloha hradu Švihov
Archiv autora
- Obr. 25. Finální grafický list hradu Švihov
Archiv autora
- Obr. 26. Fotografická předloha hradu Choustník
Archiv autora
- Obr. 27. Skica hradu Choustník
Archiv autora

- Obr. 28. Finální grafický list hradu Choustník
Archiv autora
- Obr. 29. Fotografická předloha hradu Pernštejn
Archiv autora
- Obr. 30. Finální grafický list hradu Pernštejn
Archiv autora
- Obr. 31. Fotografická předloha hradu Rožmberk
Archiv autora
- Obr. 32. Finální grafický list hradu Rožmberk
Archiv autora
- Obr. 33. Fotografická předloha hradu Dívčí kámen
Bobův fotoblog [online], Dostupné z WWW:
<http://fotoblog.in/galerie/albums/pametihodnosti/3748293.jpg>
- Obr. 34. Skica hradu Dívčí kámen
Archiv autora
- Obr. 35. Finální grafický list hradu Dívčí kámen
Archiv autora